

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 104 с., 1 рис., 12 табл., 71 дж.

Об'єкт дослідження: ДП "Шахта імені СМ Кірова"

Мета роботи: дослідження механізму реструктуризації вугільного підприємства.

Методи дослідження: моделювання, факторний аналіз, метод аналізу документів, статистичний метод обробки інформації.

Розглянуто теоретичні умови реструктуризації вугільної галузі. Проаналізовано діяльність ДП "Шахта імені СМ Кірова". Розроблено рекомендації щодо поліпшення діяльності підприємства за рахунок реструктуризації. Робота оформлена у відповідності з ДСТУ 3008-95.

СТРУКТУРА, РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ, СОБІВАРТІСТЬ, КАЛЬКУЛЯЦІЯ, СМЕТА, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ПРИБУТОК, ПОКАЗНИКИ, ЧИННИК, ПІДПРИЄМСТВО, МЕТОДИ, РЕЗЕРВ, РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ, ЕКОНОМІЯ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВУГІЛЬНИХ ШАХТ	11
1.1. ВУГІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ВУГІЛЬНОГО РИНКУ	11
1.2. РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ: МЕТА ТА ГОЛОВНІ ЗАСОБИ.....	20
1.3. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ	34
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	46
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «ШАХТА ІМЕНІ С.М.КІРОВА»	49
2.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДП "ШАХТА ІМЕНІ СМ КІРОВА"	49
2.2. АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ ТОВАРІВ (ПОСЛУГ) ШАХТИ.....	54
2.3. ОСНОВНІ ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	61
2.4. АНАЛІЗ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ЕКОНОМІЧНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ.....	62
2.5. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	71
2.6. ОХОРОНА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	72
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	73
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ДП «ШАХТИ ІМЕНІ С.М.КІРОВА»	75
3.1. ПОШУК ВУЗЬКИХ МІСЦЬ У ВИРОБНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	75
3.2. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	77
3.3. УПРОВАДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ	83
3.4. ЕЛЕМЕНТИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЛІПШЕННЯМ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ	87
РОЗДІЛ 4. РОЗРАХУНОК ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ	91
ВИСНОВКИ	93
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	96
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Енергетична криза виявила актуальність питання реструктуризації підприємств вугільної промисловості. Україна за обсягами видобутку вугілля належить до першої десятки провідних країн світу, але значно поступається більшості з них за економічними показниками вугледобувного виробництва. Продуктивність праці в декілька разів нижча порівняно з Росією, Німеччиною, Польщею і в десятки разів нижча, ніж у США, Канаді, Австралії, Південно-Африканській Республіці. Переважна більшість вугільних шахт та розрізів є збиткові. Рівень заробітної плати найнижчий серед інших галузей паливно-енергетичного комплексу, внаслідок чого на підприємствах вугільної промисловості зростає дефіцит кадрів.

Вугільна промисловість України є однією із складових її енергетичної безпеки, має глибокі традиції і розвинуту інфраструктуру вуглевидобутку та вуглепереробки. Значні запаси сировини забезпечують тривалу перспективу її роботи. Водночас, протягом останніх трьох десятиліть у галузі виникли та наростали кризові тенденції, які особливо поглибилися в умовах економічної трансформації країни, що зумовило необхідність структурної галузевої реформи.

Метою реструктуризації було, по-перше, подолання кризових явищ у вугільній промисловості та забезпечення її стабільної і рентабельної роботи, по-друге, впровадження ринкових механізмів її регулювання, по-третє — підвищення енергетичної безпеки країни за рахунок збільшення частки власних енергоносіїв у паливно-енергетичному балансі. І нарешті — забезпечення готовності вугільної промисловості до інтеграції у світовий енергетичний ринок, зокрема, через вступ до СОТ.

Цієї мети реструктуризація галузі, що триває з 1996р., не досягла. Вугільна промисловість продовжує перебувати у кризовому стані, стійкі тенденції покращання її роботи не відзначаються. Ситуація потребує завершення процесу структурних реформ. Для цього потрібні політична воля, комплексні та послідовні

рішення, зосередження ресурсів і зусиль на точках зростання, що зберігаються у вугільному комплексі.

Незадовільний стан галузі зумовлений цілим рядом факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. До об'єктивних належить складність гірничо-геологічних умов видобутку вугілля, низький технічний рівень вугледобувних та вуглепереробних підприємств, великий ступінь фізичного і морального зносу основних фондів. Суб'єктивні пов'язані з обмеженістю інвестиційних ресурсів, неефективною системою управління галуззю і відсутністю ринкового механізму ціноутворення на вугільну продукцію.

Серйозною проблемою є великий знос основних фондів, ступінь якого за останні 25 років збільшився до 70%, а в окремих випадках і ще більше.

Ситуація, яка склалася в українській вугільній промисловості зараз дуже складна і просто необхідно розірвати цей замкнутий круг. Зміни і новий підхід до рішення проблем вугільної промисловості необхідні. У світовій і вітчизняній теорії та практиці одним із поширених засобів фінансового оздоровлення підприємств є реструктуризація.

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», іншими нормативно-правовими документами передбачено використання реструктуризації як ефективного засобу відновлення платоспроможності підприємства, який рекомендується включати до плану санації.

Міністерство економіки України затвердило методичні рекомендації щодо здійснення реструктуризації державних підприємств. У цих методичних рекомендаціях наведено визначення реструктуризації підприємства, як сукупності організаційно-економічних, правових, виробничо-технічних заходів, що спрямовані на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм і можуть забезпечити фінансове оздоровлення підприємства, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва.

Як бачимо, це визначення є доволі загальним і охоплює увесь комплекс заходів (крім фінансових) щодо фінансової санації підприємства.

У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» наводиться вже точніше визначення: реструктуризація підприємства - це здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зміну форм власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів.

Як бачимо, у цьому визначенні, реструктуризація передбачає також вжиття фінансових заходів, чого не було в попередньому визначенні. До того ж, можна зробити чітке розмежування між категоріями «реструктуризація» та «реорганізація» підприємства. Перше є ширшим за друге, оскільки реорганізація підприємства - один з етапів його реструктуризації.

Основний зміст реорганізації полягає в повній або частковій зміні власника статутного фонду юридичної особи, а також у зміні організаційно-правової форми здійснення бізнесу.

За останні роки у вугільній промисловості України посилилися процеси, пов'язані з трансформацією форм власності, насамперед вугледобувних підприємств. Проте, через низьку інвестиційну привабливість підприємств галузі, проведення непослідовної державної політики, відсутність досконалого механізму реформування відносин власності та їх правового забезпечення роздержавлення шахт і розрізів не відповідає ринковим вимогам та перетворенням, які відбуваються у національній економіці. На теперішній час у вугільній промисловості функціонують 167 вугледобувних підприємств різних форм власності, з них 93 відсотки державної власності.

З урахуванням досвіду високоефективної роботи недержавних вугільних шахт, у тому числі в складних гірничо-геологічних умовах, передбачається

розширення практики роздержавлення підприємств галузі шляхом їх приватизації незалежно від рівня рентабельності. Приватизація здійснюється на конкурсних умовах відповідно до законодавства. При цьому покупець забезпечує розвиток та фінансове оздоровлення підприємства, а також джерела фінансування закриття шахти після вичерпання запасів вугілля в межах гірничого відводу.

Найважливішою передумовою формування у вугільній промисловості ринкового конкурентного середовища є створення відкритого, прозорого внутрішнього ринку вугілля.

На вітчизняному ринку коксівного вугілля склалася ситуація, коли обмежене коло платоспроможних покупців, що контролюють виробництво коксу, визначає рівень цін та інші умови продажу вугільної продукції. Ринок енергетичного вугілля до останнього часу характеризувався несвоєчасною і неповною оплатою споживачами отриманої вугільної продукції. Ці обставини, а також висока витратоємкість видобутку вугілля, призвели до завищення цін на вугільну продукцію. Що знизило попит на вугільну продукцію.

З метою забезпечення збалансованості попиту і пропонування на вугільну продукцію, оптимізації її ціни необхідно здійснити комплекс заходів по реструктуризації підприємств вугільної промисловості України.

В умовах прискорення процесів світової економічної глобалізації новітні технології стають тією матеріальною основою, яка визначає технічний рівень сучасного виробництва, форми його організації та управління, рівень конкурентоспроможності підприємства. Отже, існує об'єктивна потреба у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств вугільної промисловості шляхом інтенсифікації інноваційних процесів.

Необхідно створити в Україні сприятливе інноваційне середовище, що буде стимулювати виробників до технологічного оновлення виробництва, впровадження передових науково-технічних досягнень та створення конкурентоспроможної продукції.

Одним з основних шляхів виходу з кризи є підвищення інвестиційної привабливості підприємств вугільної промисловості. Тобто, необхідне випереджаюче зростання капітальних вкладень в нові технології, модернізацію основних фондів з урахуванням тривалого інвестиційного циклу.

В 2014 році розроблена Концепція розвитку вугільної промисловості. Згідно з якої фінансове забезпечення розвитку вугледобувної галузі передбачає залучення інвестицій.

Як показує практика найбільш привабливою формою залучення фінансових ресурсів для національної економіки є прямі інвестиції, бо, на відміну від запозичення, вони не лягають додатковим тягарем на внутрішній чи зовнішній борг держави. Проте в Україні на сьогодні ще не створені сприятливі умови для прямого інвестування у вітчизняну економіку. Більш того, і в найближчій перспективі не слід очікувати значного збільшення пропонування інвестиційних ресурсів з боку вітчизняних підприємств. Це зумовлене тим, що в Україні немає реальних підстав для суттєвого збільшення в найближчій перспективі доходів населення та більшості підприємств - основних суб'єктів заощаджень та інвестицій.

Найбільш привабливими та ймовірними джерелами необхідних фінансових потоків за цих умов можуть бути іноземні прямі інвестиції. Така форма інвестування має ряд суттєвих переваг порівняно з іншими. По-перше, прямі іноземні інвестиції можуть забезпечувати трансферт технологій, ноу-хау - передових методів управління та маркетингу. По-друге, вони можуть сприяти найбільш ефективній інтеграції національної економіки у світову завдяки зростаючим зовнішнім контактам, різноманітному виробничому та науково-технічному співробітництву. Тому держава повинна забезпечувати привабливі умови для залучення іноземних інвестицій. У цьому контексті можна виділити ряд факторів, які або будуть зумовлювати реальні надходження іноземних прямих інвестицій, або перешкоджатимуть їм. Серед них:

загальні умови накопичення та оподаткування, регулювання експорту та імпорту, характер банківської системи, механізм валютного регулювання;

характер національного законодавства у цілому та спеціального законодавства, що визначає діяльність іноземних інвесторів;

загальна економічна та політична стабільність, розвинута культура підприємництва, державного управління тощо.

Як показує практика інших країн з економікою подібного типу, особливу увагу іноземні інвестори звертають на останній факт. Це пояснюється тим, що навіть при пільгових умовах вкладення капіталу потенційна прибутковість від подібних вкладень перекривається політичним та комерційним ризиком, пов'язаним із загальною внутрішньополітичною та економічною нестабільністю, відсутністю нормального доступу до інформації, високим ступенем бюрократизму та корумпованості. Поліпшення інвестиційного клімату в Україні багато в чому буде визначатися змістом та характером дій державних органів влади, подальшим реформуванням адміністративної системи, успішністю проведення загальноекономічних реформ, спрямованих на досягнення стійкої економічної стабільності.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВУГІЛЬНИХ ШАХТ

1.1. Вугільна промисловість України у контексті світового вугільного ринку

Україна належить до числа держав, що мають не лише крупні запаси вугілля, але й потужні традиції його видобутку та переробки — історія вугільної промисловості на українській території налічує понад 200 років. Відповідно, в країні була створена потужна інфраструктура видобутку та переробки вугілля, що досягла піку розвитку на початку 1970-х років. Проте, вже з кінця цього ж десятиліття в українській енергетиці (в межах СРСР) виникають і поглиблюються кризові тенденції, які в кінцевому підсумку призводять до системної кризи галузі, що триває і понині.

Україна за доведеними запасами вугілля займає восьме місце у світі; за сучасного рівня видобутку, їх вистачить на 412 років (для порівняння: природного газу — лише на 62). Географічно вугільні запаси зосереджені в шести областях України, насамперед — у Донецькій, Луганській і Дніпропетровській, розташованих на територіях трьох вугільних басейнів: Донецького та Львівсько-Волинського кам'яновугільних і Дніпровського буровугільного [28].

Протягом останніх років спостерігається падіння рівня балансових, промислових, підготовлених та готових до виймання запасів вугілля. Лише з 1995р. по 2001р. обсяги підготовлених запасів скоротилися майже на третину; готових до виймання — майже на 40%. Така тенденція свідчить про фактичне поступове згортання вуглевидобутку в Україні [37].

Складні гірничо-геологічні умови підземного вуглевидобутку, значний ступінь зношеності основних виробничих фондів, недосконалість техніки та технологій видобутку вугілля зумовлюють підвищену аварійну небезпеку роботи українських шахт.

Тому, незважаючи на суттєве скорочення обсягів вуглевидобутку та чисельності робітників з видобутку вугілля, рівень виробничого травматизму, в т.ч. із смертельними наслідками, залишається високим. У 2011р. коефіцієнт травмування на 1 млн. т видобутого вугілля склав 26,7 осіб; коефіцієнт смертельного травматизму — 3,3 осіб. Рівень смертельного травматизму протягом двох останніх років зменшився, але залишається в півтора рази вищим, ніж у 1991р. (2,2), та значно вищим, порівняно з іншими вугледобувними країнами. Наприклад, у 2001р. у Росії коефіцієнт смертельних випадків становив у цілому в галузі 0,5 (у т.ч. на шахтах — до 1,0), в США цей показник складав 0,03 [44].

У 2011р. в галузі сталися п'ять резонансних аварій з масовою загибеллю шахтарів і виведенням з ладу окремих ділянок підприємств на тривалий період. Такі аварії, крім великої моральної шкоди, спричиняють значні витрати галузевих і державних фінансових ресурсів на гірничо-рятувальні роботи, ліквідацію наслідків аварії, відновлення виробничої потужності підприємств, вирішення соціальних проблем, пов'язаних із загибеллю та травмуванням людей. Так, у 2011р. лише допомогу за регресними позовами отримали майже 180 тис. постраждалих і членів їх сімей.

У галузі реєструється найбільша кількість професійних захворювань: у 2011р. — понад 56 тис. осіб. Така ситуація призводить до втрати близько 1 млрд. грн. щороку [67].

Аналіз нещасних випадків на шахтах показав, що на технічні причини припадає 25% виробничих травм, а 75% — на причини організаційного характеру: недоліки в організації робочих місць і технічних операцій, недостатній рівень забезпеченості шахтарів засобами індивідуального і колективного захисту, недосконалість системи управління охороною праці, низька виконавська дисципліна працівників.

Статистичні дані підтверджуються і результатами опитування жителів шахтарських регіонів. За результатами опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова, головними причинами високого рівня травматизму

на українських шахтах респонденти назвали застаріле обладнання для видобутку вугілля (71,4%), брак обладнання для забезпечення безпечних умов праці (55,4%) та порушення техніки безпеки (46,5%) [45].

Отже, головними причинами смертельного травматизму є суб'єктивні, що свідчить як про нехтування життями людей, так і про деградацію галузі.

Належна увага до питань охорони праці у вугільній промисловості почала надаватися лише після 1998р., коли, після ряду крупних аварій, одним із головних чинників масової загибелі робітників був названий недостатній рівень забезпеченості шахтарів засобами індивідуального і колективного захисту. З того часу було прийнято ряд документів і програм, спрямованих на підвищення рівня безпеки праці. Одним із чинників покращання ситуації останніми роками став і процес закриття, в рамках реструктуризації, найбільш небезпечних, з точки зору безпеки праці, вугледобувних підприємств. Були також закуплені технічні засоби та обладнання для забезпечення протиаварійної готовності шахт. Проте, коштів, що спрямовуються з державного бюджету на забезпечення безпеки шахт та охорону праці шахтарів, недостатньо.

Найбільші доведені запаси вугілля в світі наведено у додатку А [16]. Головні світові країни-виробники і загальний видобуток ними вугілля та найбільші світові країни-експортери вугілля і приблизні обсяги експорту наведено у додатку А [40, 41]. Головні показники вугільної промисловості України наведено у додатку Б.

Україна володіє значними запасами вугілля та розвинутою інфраструктурою вугільної промисловості, що може становити основу стійкості національної енергетичної безпеки, в т.ч. — у стратегічній перспективі.

Водночас, українська вугільна промисловість перебуває у глибокій кризі, що розпочалася наприкінці 1970-х років та була значною мірою поглиблена відсутністю послідовної державної політики стосовно вугільної галузі на початкових етапах політичної та економічної трансформації держави. В 1996р. була започаткована реструктуризація галузі [44].

Аналіз наведених вище даних свідчить про те, що, станом на початок 2012р., реструктуризація зумовила покращання окремих показників роботи галузі. Досягнута відносна стабілізація обсягів річного вуглевидобутку, спостерігаються зростання ефективності використання виробничих потужностей та підвищення навантаження на очисні вибої, відзначається ріст продуктивності праці робітників з видобутку вугілля.

Проте, кардинально змінити кризову ситуацію у галузі та суттєво підвищити ефективність роботи вугільної промисловості не вдалося.

Фактично не оновлюється шахтний фонд; удвічі, порівняно з 1991р., скоротилися виробничі потужності, насамперед — потужності, що забезпечують видобуток енергетичного вугілля; темпи модернізації та технічного переоснащення вугільного виробництва є низькими; з точки зору світових стандартів, технічні й технологічні умови вуглевидобутку залишаються неприйнятними, в результаті чого зростає його негативний вплив на довкілля та постійно знижується якість видобутого вугілля. Різке падіння, порівняно з 1991р., обсягів видобутку та погіршення якості вугільної продукції спричиняють згортання експорту вугілля та домінування імпорту в балансі експортно-імпортних операцій. Незважаючи на досягнення певної стабілізації обсягів вуглевидобутку, вони залишаються недостатніми для забезпечення потреб національної економіки [45].

Мають сталу тенденцію до погіршення фінансово-економічні показники вугільного сектора: зростає кредиторська заборгованість; залишаються значними обсяги неплатежів і бартерних розрахунків; зростання капітальних вкладень, що відзначається з 1997р., є незначним і не дозволяє зупинити процес стрімкого скорочення кількості очисних і комплексно-механізованих вибоїв.

У світовій економіці вугілля за обсягами використання первинних енергоносіїв разом з природним газом займає другу-третю сходинку після нафти.

Так, у 2001 році середньосвітовий показник загального споживання вугілля становив 23,7 % (відповідно, нафта - 38,7 %, газ – 23 %) [39]. У світовому

виробництві електроенергії питома вага вугілля вища - у 2001 р. вона становила 39,1 %. Для країн ЄС цей показник нижчий від середньосвітового (становить 15 – 27 %). Але для окремих країн – членів ЄС частка вугілля в електроенергетиці перевищує середньосвітовий показник (у Німеччині – 52,5 %, у Польщі – 96 %). В Україні частка вугілля у виробництві електроенергії знаходиться на рівні середнього показника країн ЄС (26 %) [39].

За даними ЕІА протягом найближчих років вугілля залишиться основним видом палива у світі при виробництві електроенергії [37-42].

Але, поки що, залишається головна проблема, яку потрібно подолати при використанні вугілля на ТЕС, - це забруднення довкілля викидами CO₂, NO₂ та SO₂, а також пилом і твердими часточками. З кінця 1980 років світове споживання вугілля характеризується уповільненням темпів росту. Згідно з прогнозами ця тенденція буде продовжуватися. У 2001 році світове споживання вугілля складало 5,26 млрд. коротких т (1к. т = 907,18 кг), що на 27 % більше, ніж у 1980 році, але це нижче максимального досягнення 1989 року (5,31 млрд. к. т) [45]. Прогнозується до 2025 року деяке збільшення споживання вугілля в абсолютних цифрах при середньорічних темпах росту в 1,5 % і значних коливаннях цього показника в різних регіонах світу.

Згідно з прогнозами американських експертів, очікується зниження споживання вугілля в країнах Західної Європи, в країнах СНД, але збільшення споживання в США, Японії, Австралії, Новій Зеландії та країнах Азії, що розвиваються [6]. Водночас передбачається скорочення частки вугілля в світовому паливно-енергетичному балансі з 24 % (2001р.) до 22 % (2025 р.). Це не так значно, тому що очікується значне збільшення споживання енергії в країнах Азії, особливо у Китаї та Індії. У Китаї вугілля зостається основним видом палива у зв'язку із наявністю його значних запасів, обмеженими можливостями використання інших енергоносіїв та швидким зростанням промислового виробництва.

У Західній Європі споживання вугілля за період 1990 – 2001 рр. скоротилося на 30 % із заміною його здебільш природним газом, а у Франції атомною енергією. Первинною причиною цього зниження стали нові екологічні директиви ЄС, що потребують значних додаткових витрат для їх виконання. Ситуація в електроенергетиці Західної Європи залишається досить складною. Більше 60 % вугільних ТЕС відпрацювали по 20 років. Потенціал для розвитку установлених потужностей ГЕС майже вичерпано. Наближається термін виведення із експлуатації енергоблоків АЕС, які виробили свій ресурс. Введення ж нових ядерних блоків у більшості країн не планується. У той же час електроенергія, що виробляється на вугільних ТЕС у Західній Європі, є конкурентоспроможною. А впровадження новітніх „чистих” технологій спалювання вугілля на ТЕС є досить малозатратним засобом для компенсації виведених потужностей АЕС, забезпечення зростаючих потреб у електроенергії та забезпечення енергетичної безпеки країн ЄС у майбутньому.

Доцільність використання вугілля країни ЄС розглядають відповідно з умовами окремих регіонів, пов'язуючи це питання з вирішенням соціальних проблем. Основні фактори, що згладжують недоліки використання вугілля, - це вартість імпортованого вугілля, різноманіття зовнішніх постачальників і відносна стабільність цін у порівнянні з нафтою і газом.

Сьогодні в країнах ЄС добувається біля 5 % світового видобутку вугілля. Запаси вугілля в деяких країнах ЄС (Німеччина, Польща, Греція, Чехія) досить значні, але, слід зазначити, що європейське вугілля, в порівнянні з імпортованим із таких країн, як США, Австралія, Південна Африка, Колумбія, є неконкурентоспроможним. Середня ціна вугілля, що виробляється в ЄС, в 3-4 рази перевищує ціну на світовому ринку (\$150 за т у. п. в зрівнянні з \$40). Це примушує виробників згортати виробництво (Португалія, Бельгія, Франція, Німеччина, Іспанія), або впроваджувати нові технології (Велика Британія). Нові країни ЄС (Польща, Чехія), що володіють значними запасами вугілля, повинні будуть скорочувати обсяги видобутку вугілля відповідно з політикою ЄС. Частка

імпортованого вугілля в ЄС складає 50 %. Відносна залежність країн ЄС від зовнішнього постачання буде зростати, незважаючи на падіння загального попиту на вугілля, і, згідно з прогнозами [41], до 2020 року досягне більш 70 %.

Європейська Комісія запропонувала розробити нову схему надання державної допомоги вугільній промисловості країн ЄС, яка передбачає повне припинення цієї допомоги після 31 грудня 2010 року. Комісія прагне створити такі умови в енергетиці, які сприяли би більш широкому застосуванню відновлюваних джерел енергії, а також звести до мінімуму потужності з видобутку вугілля, що субсидуються, з метою створення „природної основи первинної енергії” [41]. Згідно з цією схемою визначальним фактором для вугілля буде те, що дотаційне виробництво суворо обмежується обсягами, які необхідні для забезпечення безпеки енергозабезпечення, тобто для забезпечення можливості використання запасів вугілля, підтримки технологічної дисципліни та робочого стану обладнання, збереження необхідної кваліфікації основних категорій гірників.

В країнах Східної Європи і колишнього Радянського Союзу продовжується процес економічних реформ, відбувається перехід від систем централізованого планування до систем ринкової економіки. Неузгодженості, що пов'язані з інституціональними змінами, суттєво вплинули на скорочення видобутку і споживання вугілля в країнах цього регіону.

Основними вугледобувними країнами колишнього Радянського Союзу є Росія, Україна і Казахстан. Перед цими країнами стоять однакові проблеми щодо реструктуризації вугільної промисловості і вирішення пов'язаних з цим техніко-технологічних і соціальних питань.

Прогноз споживання вугілля країнами світу до 2025 року наведено у табл.1. [41]

Таблиця 1

Прогноз* споживання вугілля країнами світу до 2025 року, млн. коротких тон [41]

Країна	2010	2015	2020	2025
США	1218	1282	1385	1444
Канада	86	85	78	76
Велика Британія	64	58	53	53
Франція	17	10	7	7
Німеччина	264	237	203	203
Італія	22	20	18	18
Нідерланди	13	12	12	12
Японія	168	180	187	198
Китай	1811	2115	2511	2917
Індія	431	472	510	580
Австралія	176	181	191	202
Південна Корея	93	104	110	115
Туреччина	94	103	109	121
Україна	98,1	105,3	116,2	133,2

*відповідно до базового сценарію розвитку економіки України згідно з проектом енергетичної стратегії України до 2025 року

Можна констатувати, що незважаючи на значні обсяги як розвіданих, так і передбачуваних запасів, вугілля значно поступається природному газу і нафті за витратними і екологічними показниками його використання. Тобто, епоха вугілля поступово відходить у минуле, але на найближчі десятиріччя його роль у світовому енергетичному балансі буде залишатися ще значною. На світових ринках будуть домінувати екологічно чисті технології використання вугілля.

Потенціальними експортерами вугілля можуть стати країни, які нададуть продукцію, конкурентоспроможну за якістю і цінами, та забезпечать ритмічність його поставок. Як висновок для України з міжнародного досвіду: основна функція

держави та її довгострокова політика щодо вугільного сектору енергетики полягає у збереженні виробничого потенціалу галузі, створенні умов для забезпечення її стабільного розвитку і сталого функціонування та підвищення надійності енергозабезпечення економіки країни за рахунок збільшення питомої ваги вітчизняного вугілля у паливно-енергетичному балансі.

Результати соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова [28] в шахтарських регіонах країни, свідчать про наступне.

Життя громадян регіону тісно пов'язане з вугільним сектором. Кожен п'ятий (20,5%) опитаний повідомив, що матеріальний добробут його сім'ї практично повністю залежить від вугільної промисловості; ще 34,5% — засвідчили різну міру такої залежності.

Отже респондентам знайомі і зрозумілі проблеми, які переживає сьогодні і шахта, і шахтарський регіон.

Перебіг реформування вугільної галузі громадяни оцінюють переважно критично. Лише 8,2% впевнені, що його можна оцінити як “плановий процес реформування”. Найбільш значима частка опитаних — 43,4%, вважають, що відбувається “поступовий розвал, що набув ознак незворотного процесу”; кожен п'ятий (20,6%) — оцінив реформування галузі як “слабо керований, непідготовлений процес, імітацію реформ”. Серед тих, хто дотримується такої позиції, винними в розвалі галузі вважають: нинішнє керівництво країни (51,5%); олігархів (40,1%); керівників вугільної галузі (35,9%).

Переважна (62,8%) частина опитаних впевнені, що можна було реформувати вугільну галузь без тяжких соціальних наслідків. Об'єктивними вважають ці наслідки — 16,7%.

Головними причинами кризи вугільної промисловості респонденти вважають розкрадання і корупцію (69,2%); неплатежі (32,9%); незначну державну підтримку (25,9%). Відповідно, в усуненні цих явищ респонденти бачать відповідь на питання “Як зробити галузь прибутковою?”.

Майже 90,5% опитаних жителів вірять у те, що розвиток вугільної галузі допоможе вирішити нинішні проблеми вугільних регіонів; 73,2% — впевнені в тому, що вугільна галузь має майбутнє; 74,7% — що має збільшуватися видобуток вугілля.

Водночас, кожен п'ятий (20,7%) респондент висловив бажання виїхати до іншого регіону. Причини, з яких опитані не виїжджають, свідчать про складні соціально-економічні умови їх життя: повідомили, що не мають коштів — 52,7% з числа тих, хто бажає виїхати; не мають коштів для придбання нового житла — 45,4%; послалися на відсутність роботи на новому місці — 25,1% [28].

1.2. Реструктуризація вугільної галузі: мета та головні засоби

Основними факторами, які визначають можливість і необхідність орієнтації України на вугілля як вітчизняний стратегічний енергоресурс, є існуюча структура і обсяги власних паливно-енергетичних ресурсів. В Україні у достатній кількості є лише природні запаси вугілля, які відповідають 250 – 400 рокам видобування (хоча видобуток значної частини геологічних резервів може виявитися економічно не вигідним). В паливно-енергетичному балансі України вугілля посідає другу сходинку після природного газу.

Основні напрямки використання товарного вугілля в Україні – ТЕС (40,4 %), металургія (37,9 %), житлово-комунальні і побутові потреби (11,1 %). Структура палива на ТЕС: вугілля – 53 %, газ – 41 %, мазут – 6 %. Високий попит на вугілля в Україні підтримується за рахунок більш низької ціни продажу порівняно з природним газом і нафтою. В перерахунку на 1 т умовного палива нинішня ціна вугілля в 1,3 рази менша від ціни природного газу [41]. Але, водночас, нинішня середня ціна вугілля є нижчою від рівня, необхідного для відшкодування витрат у вугільній галузі, що потребує подальших дотацій з державного бюджету.

Необхідність державних дотацій та інвестицій на проведення реконструкції і технічного оновлення вугільного виробництва є основними обмежувальними факторами, які значно впливають на розвиток вугільної галузі в Україні. Іншими впливовими факторами є необхідність закриття шахт, які вичерпали свої ресурси; наявність високого рівня травматизму і професійних захворювань, які обумовлені складними гірничо-геологічними умовами вугільних родовищ та недостатнім рівнем охорони праці. Останні фактори є джерелом загроз соціальній стабільності у вугільних регіонах. Таким чином, розвиток вітчизняної вугільної галузі вимагає значних зусиль і ресурсів, але це не повинно стати тягарем для суспільства й тому потребує зважених підходів і кроків на шляху до оновлення галузі та забезпечення стратегічної ролі вугілля в системі енергетичної безпеки країни.

Стратегічною метою реформування вугільної галузі України є забезпечення її сталого розвитку та досягнення ефективної роботи в ринково-економічних умовах для підвищення рівня енергетичної безпеки держави, що полягає в [44]:

задоволенні потреб національної економіки та населення якісним енергетичним і коксівним вугіллям власного видобутку в економічно виправданих обсягах та за доступними цінами;

зменшенні рівня енергетичної залежності країни екологічно прийнятному та технічно – безпечному функціонуванні об'єктів галузі;

забезпеченні соціально-економічної стабільності у вугільних регіонах.

Головна мета реформування галузі досягається за рахунок здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних та соціальних заходів, спрямованих на:

зміну структури і управління галуззю та форм власності;

фінансову стабілізацію і адаптацію вугледобувних підприємств до ринкових умов господарювання та їх економічно рентабельну роботу в цих умовах;

активізацію інвестиційних процесів і залучення коштів в модернізацію галузі та розширення виробництва;

ефективне використання надр, виробничого потенціалу та людських ресурсів галузі;

збільшення обсягів випуску вугільної продукції та підвищення її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку;

виконання міжнародних умов щодо захисту довкілля, безпеки праці та соціального захисту працівників, які звільняються у зв'язку із закриттям шахт.

Слід зазначити, що, починаючи з 1996 року, на високому державному рівні було прийнято безліч нормативно-правових актів щодо функціонування вугільної промисловості [45], але, як кажуть, „віз і нині там”. Переглянемо основні з них. Структурна перебудова вугільної галузі була започаткована Указом Президента України від 07.02.96 № 116/96 „Про структурну перебудову вугільної промисловості”, де були визначені основні напрями реформ. Подальшим значним кроком була Програма, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.97 № 280, „Про хід структурної перебудови вугільної промисловості”, якою визначено цілі і завдання реструктуризації вугільної промисловості, передбачено основні критерії для визначення шахт, які підлягають закриттю, та визначено основні проблеми, пов'язані із закриттям шахт. В 1999 році був прийнятий Гірничий Закон України, який закріпив за працівниками гірничих підприємств право на пільгові умови працевлаштування, професійної перепідготовки та інші соціальні гарантії.

Однак на той час чинним законодавством не було визначено поняття „реструктуризації вугільної галузі”, і реструктуризація розглядалася як закриття та ліквідація діючих шахт, а в програмних документах Кабміну не були визначені напрями та порядок витрачання бюджетних коштів, передбачених на реструктуризацію вугільної галузі, в зв'язку з чим були допущені нецільові витрати цих коштів [49]. Надання позик Світового банку на підтримку реструктуризації вугільної галузі, яке відбувалося впродовж чотирьох років (з 1996 року), було завершено у 2000 році. Відтоді уряд України в самотужки

продовжує фінансувати багаторічну програму реструктуризації з загальних бюджетних коштів.

Програму реструктуризації було переглянуто в процесі її втілення, і у вересні 2001 року Постановою Кабміну № 1205 була затверджена й прийнята для реалізації нова Програма „Українське вугілля”, яка визначила етапи подальшого розвитку та реформування галузі, затвердила першочергові заходи, визначила джерела та обсяги фінансування [40]. У липні 2011 року КМУ була прийнята Постанова № 938 „Про заходи щодо поліпшення роботи підприємств вугільної галузі”, якою було затверджено порядок ліквідації збиткових вугледобувних і вуглепереробних підприємств з обов’язковим вирішенням технічних, соціальних та екологічних питань, передбачених у проектах ліквідації, а також надано доручення відповідним міністерствам розробити єдиний порядок використання бюджетних коштів на реструктуризацію галузі [40].

Постійне недофінансування заходів щодо реструктуризації галузі з бюджету, нецільові витрати виділених коштів, відсутність інвестиційних надходжень, шарахання з структурних і управлінських перетворень та не виконання соціально-економічних зобов’язань перед шахтарями призвели до критичного стану в галузі.

І, хоча сучасний період з 1997 року характеризується припиненням спаду видобутку вугілля, криза фактично не минула. Постійно прогресує зношення основних фондів, як природних, так і створених людиною (устаткування, вертикальних стволів, горизонтів тощо). Лише окремі шахти працюють ритмічно з позитивними економічними показниками. Жодної з програм подальшого розвитку галузі не було реалізовано. Така ж участь, як видно, чекає і програму „Українське вугілля”.

Для вирішення проблем вуглевидобувної галузі багато країн обирали метод її структурної перебудови з наступною приватизацією. У вугільній промисловості України процес приватизації не набув належного розвитку, тому що інвестори

віддають перевагу вкладенню коштів у більш привабливі галузі, ніж у збиткові вугільні шахти, які видобувають енергетичне вугілля.

До недавньої пори тільки дві зі 180 шахт України офіційно перебували у приватній власності: „Комсомолец Донбасу” (ФПГ „АРС”) і „Червоноармійська-Західна №1” (ФПГ „Енерго”). Але відомо, що низка фінансово-промислових структур Донбасу контролюють значну частину інших найприбутковіших підприємств галузі (зокрема, шахта „Краснолиманська”, шахта „Комуніст”, ДХК „Краснодонвугілля”, ДХК „Добропіллявугілля” й ін.). Урядом планується виставити на продаж частину акцій дочірніх підприємств майбутньої НАК ВКУ (зокрема, неконтрольні пакети акцій ВАТ „Донецька вугільна коксівна компанія” й пакети інших компаній). До продажу цих пакетів можуть виявити зацікавленість приватні структури, з метою легітимної діяльності на підприємствах, де вони уже присутні. Але можуть стати проблемою питання щодо розміру і ціни пакетів, тому що ФПГ не стануть вкладати значні кошти без можливості реального впливу на фінансову ситуацію на підприємстві [37].

Окремим шляхом йде реформування „Павлоградвугілля”. У червні цього року Фонд державного майна України підписав договір із ВАТ „Авдієвський коксохімічний завод” про продаж йому пакету акцій (92,11 %) ДХК „Павлоградвугілля” [37]. Основним акціонером Авдієвського КХЗ є донецька ФПГ „Систем кепітал менеджмент” (СКМ). На конкурсній основі за пакет була сплачена безпрецедентна для СНД сума у 1,401 млрд. грн. Вугільна галузь отримала стратегічного інвестора, який узяв на себе зобов’язання вкласти в модернізацію виробництва 600 млн. грн. та наростити частку „Павлоградвугілля” у вугільному балансі країни. Слід зауважити, що успішній приватизації сприяло попереднє вирішення таких питань, як інвентаризація боргів і активів, оптимізація виробничої структури та фінансових потоків, зростання продуктивності праці та видобутку вугілля. Перші кроки нового власника подають надію: збережено основний колектив холдингу, ліквідовано борги по зарплаті, не порушена стабільність праці при зміні власника, зростає продуктивність праці. Не виникає і

проблеми зі збутом продукції. Коксівне вугілля піде на Авдієвський КХЗ, потім на „Азовсталь” і „Криворіжсталь”, підконтрольні тій же СКМ. Енергетичне вугілля піде до енергетичної компанії „Східенерго”, теж підвладній СКМ. Тобто, приватизація „Павлоградвугілля” явилась логічним завершенням створення концерну за принципом замкнутого виробництва.

Таким чином, слід зазначити, що сама приватизація не призведе до вирішення усіх проблем вугільної галузі. Але функціонування підприємства в умовах ринку буде більш успішним при наявності зацікавленого і досвідченого власника, що може бути досягнуто при залученні висококваліфікованих промислових інвесторів.

Подальше успішне реформування та оздоровлення вугільної галузі України потребують вирішення таких основних проблем:

- удосконалення системи управління галуззю;
- визначення нормальної (оптимальної) ціни вугілля;
- оптимізація державної підтримки галузі;
- пом'якшення соціальних та екологічних наслідків реформування галузі;

Основними проблемами управління в галузі залишаються непрозора структура власності, непрозорі механізми ціноутворення і збуту та непрозоре субсидування. Існуюча система, яка уявляє собою суміш комерційних та державних інтересів призводить до основного конфлікту інтересів у сфері управління галуззю. Часткове вирішення цих проблем реалізується шляхом реформ, які були освітлені вище (створення НАК ВКУ, приватизація „Павлоградвугілля”). До основних проблем управління слід також віднести відсутність чітко визначеної відповідальності за створення безпечних умов праці на виробництві та допустимого впливу підприємств вуглевидобутку на довкілля. За висновками експертів Світового банку [40], практика швидкої наживи (надмірне збільшення обсягів виробництва та одержання прибутків), яка існує на деяких коксівних шахтах, негативно позначається на довгостроковій життєздатності галузі та призводить до зростання числа аварій на шахтах. Тобто,

бажане з економічної точки зору зростання вуглевидобутку може мати жахливі наслідки в умовах відсутності культури безпеки на шахтах та недостатнього з боку держави забезпечення виконання норм безпеки.

З метою поліпшення управління у вугільній галузі потрібно чітко розподілити повноваження уряду і дії керівництва (операторів) вугільних компаній (підприємств). Держава (уряд) має захищати громадські інтереси безпечного і екологічно нешкідливого видобутку вугілля, оператори повинні нести цілковиту відповідальність за безпечну й ефективну діяльність своїх підприємств, котра проводиться за чіткими правилами, за виконанням яких слідує держава. Керівники шахт повинні нести повну відповідальність за застосування правил з техніки безпеки, керівники та робітники мусять нести однакову відповідальність за порушення режиму безпеки.

Щодо повної приватизації шахт, то, за рекомендаціями світових експертів [45], це було б оптимальним довгостроковим рішенням, яке мало б найкращі перспективи для сталого підвищення економічної ефективності галузі. Однак цей варіант доступний лише для життєздатних або потенційно життєздатних шахт і вимагає реалізації прозорих процедур приватизації. Приватизацію мало привабливих для інвестування шахт (розрізів) необхідно проводити на пільговій основі з проведенням конкурсів програм їх розвитку [45]. Альтернативою приватизації може бути укладання контрактних угод у формі договорів на управління чи оренду або у формі концесій, що мусить здійснюватися на конкурсних засадах за прозорими процедурами.

Проблемою управління є також несприятливий інвестиційний клімат в галузі. Для поліпшення інвестиційного клімату державним інституціям потрібно розробити надійні закони щодо гарантування прав інвестора та механізми стимулювання інвестицій. Необхідно також розробити дієві механізми контролю над використанням державних інвестицій в галузі.

За висновками фахівців [49], ціни на вугілля в Україні штучно утримуються на низькому рівні (за допомогою неринкових механізмів), що не відповідає

витратам на його виробництво, а також вартості інших джерел енергії. Так, середня поточна собівартість виробництва складає приблизно \$29 /т або на 15% вище, ніж середня поточна ціна у галузі, яка знаходиться на рівні приблизно \$25 /т. У той же час поточні витрати на виробництво вугілля значно нижчі, ніж вартість альтернативних джерел енергії.

Вартість вітчизняного вугілля майже вдвічі нижча поточної вартості мазуту і нижча вартості українського природного газу, який має надзвичайно низьку ціну в зрівнянні з світовими цінами. Це свідчить про те, що на сьогодні в Україні економічну перевагу для споживачів має вугілля вітчизняного видобування. На деякий час ціни на вугілля в Україні збережуться на рівні нижче світових. В той же час можна очікувати, що ціни на інші енергоресурси (в основному, імпортні) будуть більш прискорено наближатися до світових [42].

Можна зробити висновки, що при належному функціонуванні вугільного ринку та із запровадженням економічно об'рунтованих цін на вугілля значна кількість вугільних шахт України змогла б працювати прибутково, а уряд мав би змогу зменшити і, зрештою, ліквідувати значні обсяги державної підтримки.

Свідченням позитивного потенціалу поновлення життєздатності вугільної галузі в умовах одночасного запровадження конкуренції та зменшення важкого тягаря, накладеного на бюджет субсидуванням вугільної галузі, є досвід Росії, яка скасувала державну підтримку збиткових шахт наприкінці 2001 року.

Слід також зазначити, що підвищення цін на вугілля може вплинути на ціни в металургії та електроенергетиці. Тому в довгостроковій перспективі при запровадженні ринкових цін на вугілля необхідно одночасно вжити заходів, щоб встановити ціни на рівні, які повністю покривали би виробничі витрати життєздатних шахт і наближалися до економічно об'рунтованої вартості альтернативних джерел енергії. Крім того, підвищення цін на вугілля в умовах зменшення субсидій повинно сприяти проведенню курсу на підвищення енергоефективності як у самій вугільній галузі, так і в інших галузях, що має вирішальне значення для економіки України. Для оптимізації роботи галузі в

умовах зменшення і, зрештою, припинення державної підтримки важливе значення має визначення обсягів економічно об'рунтованого виробництва вугілля в Україні та встановлення кількості шахт, які необхідно буде закрити.

Вугільна промисловість України є однією із складових її енергетичної безпеки, має глибокі традиції і розвинуту інфраструктуру вуглевидобутку та вуглепереробки. Значні запаси сировини забезпечують тривалу перспективу її роботи. Водночас, протягом останніх трьох десятиліть у галузі виникли та наростали кризові тенденції, які особливо поглибилися в умовах економічної трансформації країни, що зумовило необхідність структурної галузевої реформи.

Метою реструктуризації було, по-перше, подолання кризових явищ у вугільній промисловості та забезпечення її стабільної і рентабельної роботи, по-друге, впровадження ринкових механізмів її регулювання, по-третє — підвищення енергетичної безпеки країни за рахунок збільшення частки власних енергоносіїв у паливно-енергетичному балансі. І нарешті — забезпечення готовності вугільної промисловості до інтеграції у світовий енергетичний ринок, зокрема, через вступ до СОТ.

Цієї мети реструктуризація галузі, що триває з 1996р., не досягла. Вугільна промисловість продовжує перебувати у кризовому стані, стійкі тенденції покращання її роботи не відзначаються. Ситуація потребує завершення процесу структурних реформ. Для цього потрібні політична воля, комплексні та послідовні рішення, зосередження ресурсів і зусиль на точках зростання, що зберігаються у вугільному комплексі.

Україна належить до першої десятки країн світу, що мають найбільші запаси вугілля (восьма позиція) та є його головними виробниками (десята позиція). І хоча зараз до світового вугільного ринку Україна залучена відносно незначною мірою, на українську вугільну промисловість, як на складову світової енергетики, поширюються загальні тенденції його розвитку.

Значення вугілля для світової економіки. За обсягами використання первинних енергоносіїв, вугілля посідає третю позицію після нафти та

природного газу та використовується насамперед у базових секторах економіки: для виробництва електроенергії (у 2001р. — до 75% його загального споживання) та в металургійній промисловості (близько 15%).

Переваги використання вугілля. З точки зору енергетичної безпеки, вугілля є стратегічно важливим енергоносієм.

Світові запаси вугілля є найбільшими серед горючих корисних копалин і становлять у перерахунку на умовне паливо близько 66% загального обсягу їх розвіданих запасів. Станом на початок 2011р., світових запасів вугілля, природного газу та нафти вистачить на 204, 61 та 41 років, відповідно. Крім того, запаси вугілля є географічно найбільш поширеними, світова інфраструктура вугільної промисловості — добре розвинутою, джерела постачання — диверсифікованими, що зумовлює можливість поставок значних обсягів вугілля з політично стабільних регіонів.

З економічної точки зору, використання вугілля є прийнятним, порівняно з природним газом і нафтою (співвідношення цін на вугілля та природний газ і мазут складає 1:(1,2-1,3):1,35, відповідно) та значно більш вигідним, порівняно з використанням більшості відновлюваних джерел енергії (ВДЕ): вартість 1 кВт електроенергії, виробленої на станції, що працює на вугіллі, становить 5,2 центи, а на вітроелектростанції — 6,5; геотермальній електростанції — 7,3; на сонячній фотоелектричній станції — 28 центів. Крім того, не потребує значних витрат зберігання вугілля, що уможливорює створення його значних запасів.

Узагальнюючи наведені вище показники та характеристики, можна стверджувати, що переваги, обсяги та характер використання вугілля зумовлюють його стратегічне значення для енергозабезпечення як світової економіки в цілому, так і національних економік — насамперед тих країн, що не мають на своїх територіях значимих запасів інших енергоносіїв та/або характеризуються наявністю розвинутого індустріального сектора (зокрема, металургійної промисловості).

Реструктуризація вугільної промисловості в Україні не є унікальним явищем. Як зазначалося вище, аналогічні процеси відбуваються в країнах-виробниках вугілля з кінця 1950-х років. Тому у світовій практиці накопичений та апробований значний (як негативний, так і позитивний) досвід реструктуризації за різних економічних, політичних і соціальних ситуацій. Цей сорокарічний досвід узагальнюється зараз міжнародними організаціями з метою, насамперед, його пропозиції країнам з перехідною економікою, що інтегруються до світового ринку, в т.ч. — енергетичного.

Зрозуміло, що пряме перенесення зарубіжного досвіду на національну економіку є неприйнятним. Проте, існують загальні закономірності, без урахування яких її реформування буде якщо не неможливим, то обтяженим помилками та надто тривалим, що спричинить дуже високу соціальну та/або політичну ціну реформ.

Головна мета реструктуризації полягає в досягненні ефективної роботи вугільної галузі, характерними ознаками якої є: по-перше, забезпечення потреб національної економіки вугіллям власного видобутку; по-друге, економічно рентабельна та екологічно безпечна робота вугільних підприємств; по-третє, соціально-економічна стабільність у вугільних регіонах.

Отже, реструктуризація не зводиться до скорочення вуглевидобутку та закриття шахт, а передбачає комплекс заходів із, щонайменше, збереження економічної активності у вугільних регіонах і забезпечення соціальних потреб їх жителів. Це означає, що процес реструктуризації неминуче є тривалим і ресурсоємним.

З огляду на тривалість процесу, комплексність і ресурсоємність завдань реструктуризації, вона має здійснюватися винятково на підставі довгострокової (стратегічної) програми, розробка та прийняття якої мають відповідати насамперед двом обов'язковим умовам: (а) участь у розробці та прийнятті програми всіх зацікавлених сторін — уряду, профспілок, представників місцевої громади, роботодавців (дійсних — власників шахт, і потенційних — готових

надати роботу вивільненим після закриття шахт працівникам); (б) відповідність програми наявним і тим ресурсам, що можуть бути залучені для її виконання. Зрозуміло, що заходи програми мають бути узгоджені за часом, ресурсами та виконавцями, а також коригуватися відповідно до зміни ситуації у галузі та соціально-економічних умов країни загалом.

Недотримання першої умови призводить до “жорсткого” сценарію реструктуризації, який завершується, як правило, депресією шахтарських регіонів. Як показує досвід Великої Британії, де реструктуризація певний час відбувалася саме за таким сценарієм, після “жорстких” методів виникає потреба відновлення депресивних регіонів, що вимагає великих обсягів ресурсів і тривалого часу. Натомість, у країнах, де ця умова дотримувалася (насамперед, у Німеччині), реструктуризація відбувалася за “м’яким” сценарієм і не спричинила депресії Рурського регіону.

Програма реструктуризації має бути забезпечена ресурсами, ефективність використання яких підлягає жорсткому контролю з боку держави. У випадку неефективного витрачання коштів, спрямованих на певний проект, відбувається зміна розпорядника фінансів (досвід Бельгії). З огляду на ресурсоємність заходів реструктуризації, однією з передумов її здійснення є залучення зовнішніх інвестицій, для чого іноді створюють спеціальні агентства та інші інституції (Велика Британія).

Для виконання програми реструктуризації створюються спеціальні структури; керівна структура передбачає участь представників усіх учасників процесу, що забезпечує врахування та узгодження, наскільки це можливо, їх потреб та інтересів.

Реструктуризація має передбачати заходи реабілітації довілля, відновлення економічної активності шахтарських регіонів та соціального захисту працівників. Центральним заходом цього комплексу є забезпечення зайнятості як головної запоруки самовідтворення регіону.

Дотримання цих вимог, як показує досвід західноєвропейських країн, дозволяє здійснювати реструктуризацію за “м’яким” сценарієм, що є більш продуктивним і не потребує високої соціальної ціни.

Для країн з перехідними економіками завдання та вимоги реструктуризації доповнюються необхідністю впровадження у вугільній галузі ринкових механізмів, зокрема, засад конкурентності та ефективного власника вугільних підприємств.

Нормативно-правовим актом, що започаткував процес реструктуризації вугільної галузі, є Указ Президента України “Про структурну перебудову вугільної промисловості” від 7 лютого 1996р. Надалі, як видно з таблиці “Основні нормативно-правові акти про функціонування вугільної промисловості (1996-2012рр.)”, досить активно формувався масив нормативних документів, що торкалися окремих аспектів структурних змін, але не охоплювали всього комплексу проблем перебудови вугільного сектора. Водночас, з наведеного переліку основних нормативно-правових актів випливає, що паралельно з документами, якими визначалися реструктуризаційні заходи, тривалий час офіційно діяла прийнята в 1994р. Програма розвитку вугільної промисловості та соціальної сфери шахтарських регіонів до 2014р. (Програма “Вугілля”), що ґрунтувалася на прямо протилежних засадах. Більше того, вона зберігала чинність (до квітня 2001р.) і після прийняття нової Програми — “Українське вугілля” (вересень 2001р.).

Така ситуація свідчить не лише про формальний характер програм галузевого розвитку. Вона є свідомством того, що державне управління галуззю здійснюється фактично в “ручному режимі”. Це стосується і заходів проголошеної реструктуризації вугільної промисловості.

Згадана програма — “Українське вугілля”, розрахована на 2001-2010рр., визначила курс на прискорення процесу роздержавлення підприємств основного виробництва та передбачала, зокрема: завершення процесу корпоратизації шахт і державної реєстрації емісії акцій відповідних відкритих акціонерних товариств;

визначення переліку інвестиційно привабливих шахт і затвердження для кожної з них плану-графіку проведення приватизації на пільговій основі з урахуванням результатів конкурсів програм їх розвитку.

Проте, вже наприкінці 2011р. - на початку 2012р. Міністерство палива та енергетики України за власною ініціативою розпочало реформування галузі на засадах, що докорінним чином відрізняються від викладених у Програмі “Українське вугілля”.

Замість наближення етапів приватизації рентабельних шахт і підготовки до приватизації потенційно інвестиційно привабливих, концепція структурної реформи, запропонованої Міністерством, передбачає здійснити роздержавлення цілісних майнових комплексів, для чого їх спочатку слід створити. Отже, нова модель функціонування вугільної промисловості, за якої вчорашні підприємства втрачають статус юридичної особи та перетворюються на структурні підрозділи, повертає галузь на вихідні позиції — в рамки жорсткого адміністрування. Зараз на базі колишніх державних холдингових компаній (ДХК), виробничих об’єднань та окремих самостійних шахт створена 21 державна компанія.

Водночас, ДХК “Павлоградвугілля” реформується іншим шляхом та на підставі інших документів. Відповідно до Указу Президента України “Про заходи щодо роздержавлення відкритого акціонерного товариства Державна холдингова компанія “Павлоградвугілля” від 3 березня 2012р., ця компанія до кінця 2012р. має бути приватизована. При цьому дочірні підприємства компанії, зберігаючи статус юридичної особи, в стислі терміни завершують процес корпоратизації, передають 100% акцій до статутного фонду компанії з наступним пільговим продажем акцій та реалізацією акцій, що залишилися, єдиним пакетом на конкурсних засадах.

Отже, нинішній етап реструктуризації вугільної промисловості здійснюється поза програмою галузевого розвитку, за відсутності програми власне реструктуризації та загальної Енергетичної стратегії України, проект якої, згідно з розпорядженням Президента України⁶⁶, мав бути розроблений до 31

грудня 2011р. і мав би містити і стратегію розвитку вугільної галузі⁶⁷. Про узгодження перебігу та заходів реструктуризації галузі з усіма учасниками процесу, яке пропонують Керівні принципи МЕА, не йдеться, хоча б з причини відсутності цілісної комплексної програми структурного реформування галузі.

У кінцевому підсумку, суперечливість і непослідовність підходів до реструктуризації вугільної промисловості, формальний характер галузевих програм розвитку свідчать про відсутність в Україні стратегічного бачення перспектив вугільної галузі, без чого її ефективна структурна реформа неможлива.

1.3. Державна підтримка та фінансування заходів реструктуризації

Державна підтримка вугільної галузі в Україні надається для покриття виробничих витрат та витрат на реструктуризацію галузі й пом'якшення соціально-екологічних наслідків виробництва. Це негативно впливає на економічні стосунки учасників ринку. Оскільки виробники вугілля та основні його споживачі впевнені у готовності держави компенсувати будь-які виробничі втрати, ані виробники, ані споживачі не зацікавлені у створенні ринкових відносин. Виробники до того ж позбавлені вкрай важливого стимулу щодо підвищення ефективності та зменшення виробничих витрат. Подальший рівень субсидій у вугільну галузь України значною мірою буде залежати від політики ціноутворення і стану реструктуризації галузі.

Державні субсидії можна буде залишити на покриття операційних витрат та окремих інвестицій для збиткових шахт, доки не буде забезпечена їх конкурентоспроможність, і сума поточних цін і сукупних субсидій не перевищуватиме паритетну ціну альтернативних джерел енергії для конкретної шахти. З метою більш точного визначення економічно об'рунтованого рівня загальних субсидій для вугільної промисловості та з метою класифікації шахт на

ті, де субсидування є економічно об'рунтованим і ті, що підлягають закриттю, необхідно проводити регулярну аналітичну роботу.

Щодо управління субсидіями, то слід зазначити, що в Україні відсутній системний підхід до розподілу субсидій серед різних одержувачів, і спостерігається тенденція до політичного лобіювання на різних рівнях з метою збільшення обсягів субсидій. Довготривала криза, яка продовжується у вітчизняній вугільній галузі, демонструє неефективність використання великих обсягів субсидій для вирішення основних галузевих проблем.

Україні необхідно враховувати світовий досвід субсидування вугільної галузі, який свідчить про те, що найбільший ефект субсидування досягається, коли субсидії надаються:

- за прозорими правилами на чітко визначені цілі;
- на обмежений період часу.

Найважливішими напрямками подолання соціальних наслідків реформування у вугільній галузі є:

- допомога у працевлаштуванні для звільнених працівників та тих, хто постраждав внаслідок реструктуризації,

- передача об'єктів житлового і соціального призначення на баланс муніципалітетів шахтарських міст.

Щодо вирішення проблеми безробіття, породженого закриттям шахт, то в Україні необхідно застосувати більш комплексний підхід. Так, у довгостроковій перспективі наслідки закриття шахт для місцевих громад часто позначатимуться найбільш гостро на менш захищених групах населення (зокрема, на таких групах як жінки, молодь та люди похилого віку), а також на працівниках допоміжних підприємств, котрі часто змушені закриватися разом із закриттям шахт. Ці факти мають важливе значення при розробці комплексних програм пом'якшення соціальних наслідків і перерозподілу трудових ресурсів та забезпечення соціальної стабільності у вугільних регіонах.

Щодо здійснення передачі об'єктів соціальної сфери вугільних підприємств на баланс муніципалітетів, то цей процес є складним та затяжним. Він в Україні ще далекий до завершення із-за недосконалої законодавчої бази, слабких технічних та фінансових можливостей місцевих органів влади та незадовільного стану цих об'єктів соціальної сфери. В умовах старіння населення шахтарських регіонів та його міграції в інші регіони країни, постає необхідність у раціоналізації соціальної інфраструктури і житлового фонду в певних шахтарських громадах. Заслуговує на особливу увагу проблема житлово-комунальних послуг у шахтарських поселеннях.

Основними екологічними наслідками вуглевидобутку та закриття шахт є проблеми, спричинені підйомом шахтних вод після закриття шахт, відвали породи (терикони), накопичені за багато років видобування вугілля, які часто продовжують горіти і не мають рослинності, яка зменшує кількість пилу, що його розповсюджують ці терикони. В Україні фінансування, надане для пом'якшення екологічних наслідків закриття шахт, є недостатнім і додатково обтяжено незадовільним управлінням.

Для покращання справ у цій сфері, згідно зі світовим досвідом, необхідно застосувати стандартні процедури оцінки ризику, які б визначили пріоритетні заходи з пом'якшення несприятливого впливу на безпеку та здоров'я місцевого населення, та забезпечити своєчасність і ефективність виконання цих заходів.

Слід також зазначити, що в досягненні мети щодо пом'якшення екологічних та соціальних наслідків реформування у вугільній галузі важливу роль повинно відігравати залучення до процесів прийняття рішень місцевих органів влади та громадськості регіонів. Органи виконавчої влади і населення шахтарських громад повинні проявляти активну позицію, щоб зменшити ризик спрямування допомоги, призначеної на розв'язання соціальних і екологічних проблем шахтарських міст, на інші пріоритети, визначені на вищому рівні місцевої влади. Вирішальною буде постійна участь громади у розробці та втіленні усіх ініціатив щодо пом'якшення соціальних і екологічних проблем, породжених реструктуризацією галузі.

Реструктуризація вугільного сектора є капіталоемним процесом. Вона передбачає здійснення комплексу заходів, до якого, крім фізичного закриття шахт, належать: заходи з відновлення економічної активності регіону, реабілітація довкілля, будівництво житла, створення нових робочих місць тощо. Це потребує значних коштів, головним джерелами яких є Державний бюджет і зовнішні інвестиції, залучення яких є усталеною світовою практикою.

Заходи з реструктуризації вугільної галузі України фінансуються переважно з Державного бюджету. Нормативне визначення поняття “реструктуризація” було зафіксоване лише в липні 2011р. в Постанові Кабінету Міністрів “Про заходи щодо поліпшення роботи підприємств вугільної та торфодобувної галузі”.

Бюджетне фінансування заходів реструктуризації є недостатнім. Згідно з розрахунками, на закриття шахт і розрізів протягом 1995-2011рр. необхідно було виділити 8799 млн. грн., а фактично виділено лише 3188 млн. грн., з них у 2011р. з необхідних 2000 млн. грн. у бюджеті передбачено 850 млн. грн., фактично отримано — 618,9 млн. грн. [42].

Загальний обсяг недофінансування закриття шахт, станом на початок 2012р., складав 4,7 млрд. грн. Нестача коштів не дозволяє повною мірою забезпечувати соціальний захист працівників з метою пом'якшення негативних наслідків ліквідації підприємств. Проектами ліквідації передбачалося спрямувати на ці цілі близько 4 млрд. грн., фактично спрямовано — трохи більше 1 млрд. грн.

Проте, й виділені бюджетні кошти не завжди використовуються ефективно та за призначенням. За підсумками перевірок використання бюджетних коштів, пов'язаних з реструктуризацією вугільної промисловості, здійснених Рахунковою палатою у 2001р. та 2011р., з початку реструктуризації загальна сума незаконного використання бюджетних коштів склала 154,5 млн. грн. (у т.ч. нецільового — 73,2 млн. грн.), неефективного — 157,7 млн. грн. Зокрема, відзначається, що відсутність протягом шести років від початку реструктуризації нормативного її визначення давало можливість Кабінету Міністрів своїми рішеннями спрямовувати кошти на виконання заходів, не пов'язаних із реструктуризацією.

Недофінансування заходів реструктуризації, нецільове та неефективне використання виділених бюджетних коштів зумовлює зволікання структурних реформ вугільної галузі, значно знижує рівень усунення негативних соціальних наслідків закриття.

Головною проблемою уряду, який здійснює реструктуризацію вугільної галузі, є забезпечення зайнятості населення, оскільки зайнятість є засобом самовідтворення регіону, що потерпає від закриття шахт. Забезпечуючи зайнятість, уряд тим самим скорочує централізовані бюджетні видатки на інші заходи, пов'язані із закриттям шахт, оскільки частково їх може фінансувати місцевий бюджет.

В Україні створена відповідна нормативно-правова база, що вносить і гарантує вирішення означеної проблеми. Визначена структура, що займається працевлаштуванням шахтарів, які вивільняються, — ДК “Укрвуглереструктуризація”, — та джерела фінансування відповідних заходів. Насамперед, кошти Державного бюджету та кошти, отримані від діяльності компанії “Укрвуглереструктуризація”. Використовуються також кошти Світового банку, кошти отримані від реалізації майна підприємств, що ліквідуються, та кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Водночас, практичне вирішення проблеми не відповідає закріпленим нормативно-правовим положенням і потребам реальної ситуації.

Головними причинами цього є відсутність Програми створення нових робочих місць і неефективне (або не за призначенням) використання коштів, що виділяються за цю частину заходів із закриття шахт.

Відсутність комплексної програми створення нових робочих місць і єдиної методики визначення нормативу вартості створення одного робочого місця стало одним із головних чинників нецільового та неефективного використання коштів Державного бюджету.

На сьогодні, фактично, склалася хибна та незаконна практика Кабінету Міністрів та Міністерства палива та енергетики вирішення регіональних, місцевих і галузевих програм шляхом використання бюджетних коштів, призначених для створення нових робочих місць.

Відсутність Програми уможлиблює різноманітні зловживання при використанні коштів, призначених на створення нових робочих місць. Зокрема, заходи зі створення робочих місць вносяться до проектів ліквідації конкретних шахт; між розробкою проекту та його практичним втіленням спливає, як правило, тривалий (понад три роки) час, що створює передумови неконтрольованого розвитку процесів закриття і, як наслідок, призводить до нецільового та неефективного використання коштів.

Перевірками Рахункової палати та Головного контрольно-ревізійного управління України виявлені непоодинокі випадки порушень при використанні коштів, призначених для створення робочих місць для шахтарів, які вивільняються.

Так, Рахункова палата здійснила аналіз використання бюджетних коштів на створення нових робочих місць протягом 1996р. - I півріччя 2011рр. Результати аналізу показують, що компанією “Укрвуглереструктуризація”, станом на 1 липня 2011р., на виконання цих заходів фактично спрямовано 194,6 млн. грн. (13,6% їх проектної вартості), або 9,4% загальної суми фінансування Компанії.

Загалом, у вугільну промисловість було спрямовано 34,3% запланованих коштів; переважні їх обсяги (65,7%) надійшли до інших галузей промисловості (майже чверть (24,4%) — на підприємства легкої промисловості). Створено 2478 нових робочих місць, на яких працевлаштовані 1485 працівників шахт, що підлягають ліквідації.

За даними перевірок Головного контрольно-ревізійного управління, здійснених протягом 2000-2001рр., усього, починаючи з 1996р. (початок реалізації проектів) створено лише 26000 нових робочих місць, або 6,3% запланованих. За

цей же період на їх створення витрачено 235 млн. грн., що становить 16,1% запланованих видатків.

Так, станом на 1 липня 2011р., на реконструкцію і технічне переозброєння восьми швейних виробництв ДК “Луганськлегінвест” у містах Луганської області спрямовано 46 млн. грн. бюджетних коштів, за рахунок яких створено 946 нових робочих місць і працевлаштовані 86 працівників вугледобувних підприємств. Таким чином, за нормативної вартості створення одного робочого місця в 30 тис. грн., фактична вартість склала 48,6 тис. грн., а вартість робочого місця для одного реально працевлаштованого шахтаря сягнула майже 535 тис. грн.

На будівництво Східноукраїнського центру племінного м'ясного птахівництва ВАТ “Донецькптахопром” (м.Єнакієве) перераховано 20,5 млн. грн., створено 85 робочих місць; працевлаштовані 38 шахтарів. У результаті, вартість створення одного робочого місця на підприємствах ВАТ склала 241,2 тис. грн., а фактична вартість робочого місця — 539,5 тис. грн.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України “Про фінансування у 1999р. робіт зі створення робочих місць на Петровському машинобудівному заводі (м.Донецьк)” від 29 вересня 1999р., цьому підприємству виділено з Державного бюджету 2 млн. грн. Виділення коштів було недоцільним, оскільки шахти м.Донецька мали на той час достатню кількість вакансій для працевлаштування працівників шахти “Кіровська”, яка ліквідувалася. Проте, в січні 2001р. Кабінет Міністрів приймає Постанову “Про виділення коштів на придбання новітньої іноземної технології для розроблення та організації виробництва апаратури автоматизованого управління гірничими машинами і технологічними комплексами”. Постановою дозволялося за рахунок асигнувань на створення 105 робочих місць придбати у фірми “Continental Conveyor Ltd” технології для ДП “Петровський завод вугільного машинобудування” на суму, еквівалентну \$3 млн. На підставі скоригованих Міністерством проектів ліквідації шахт №9 “Капітальна” та №6 “Червона зірка” заводу було перераховано 15,96 млн. грн.

Реально на Петровському заводі вугільного машинобудування створено 66 нових робочих місць, на яких не працював жоден шахтар. Отже, кошти в сумі майже 18 млн. грн. використані неефективно.

У 2000р. Міністерство палива та енергетики з дозволу Кабінету Міністрів за рахунок коштів Державного бюджету, передбачених на створення нових робочих місць, профінансувало роботи з оснащення нових очисних вибоїв на діючих шахтах. Оскільки введення нових очисних вибоїв, що відбувається постійно (на заміну старих), не передбачає додаткового працевлаштування, це призвело до використання 30,4 млн. грн. не за призначенням — під виглядом створення нових робочих місць фінансувалися заходи за іншою статтею — “Державна підтримка вугледобувних підприємств”.

Відсутність Програми створення нових робочих місць дозволяє включати до окремих проектів ліквідації шахт лише загальний обсяг коштів без визначення конкретних об’єктів або виробництв, а іноді — і без визначення кількості робочих місць, що мають бути створені. Станом на 1 липня 2011р. обсяг таких “безадресних” коштів становив 427 млн. грн., або 39,2% загальної проектної вартості створення нових робочих місць. Ці кошти, фактично, стали джерелом для виконання галузевих, місцевих і регіональних програм.

Нові робочі місця не вирішили проблеми працевлаштування звільнених шахтарів, оскільки робочі місця створювалися без: вивчення реальної потреби в них, обґрунтування необхідності та доцільності будівництва об’єктів і виробництв, на яких створюються нові робочі місця, економічних розрахунків необхідності та ліквідності продукції, що виробляється, урахування наявності аналогічних виробництв у відповідних регіонах, рентабельності та окупності створюваних підприємств, термінів їх початку та завершення, конкретних джерел та обсягів фінансування.

Спроби впровадження прозорих ринкових механізмів у вугільній та суміжних з нею галузях наштовхнулися на перешкоду: з’ясувалося, що вугільний і суміжні з ним ринки фактично монополізовані посередницькими приватними

структурами. Про це виразно свідчить політика ціноутворення у вугільній галузі, що фактично стимулює інші сектори промисловості, зокрема, металургію.

Зниження цін на вугілля на користь металургійної промисловості. Відповідно до нормативно-правових документів про скасування регульованих цін, з липня 1997р. вугледобувні підприємства отримали право на реалізацію власної продукції на договірних засадах за вільними цінами.

У 1998р. Міністерство вугільної промисловості, для розрахунку обсягів державної підтримки, необхідної для вугільних підприємств, провело моніторинг цін на вугілля, що склалися на вугільному ринку, цін на матеріали та обладнання, витрат на виробництво вугільної продукції, збалансованості доходів і видатків вугільних підприємств. Результати моніторингу показали, що збалансування доходів і видатків підприємств галузі потребує суттєвого збільшення цін: на коксівну вугільну продукцію — на 20-37%, на сортові антрацити — на 15-35%, на іншу енергетичну вугільну продукцію — на 40-50%. Визначені за результатами моніторингу ціни були зафіксовані відповідним наказом Міністерства та використовувалися в розрахунках обсягів державної підтримки та в плануванні роботи галузі на 1999р. При цьому, розрахунки вартості вугільної шихти для виробництва коксу (через експортну вартість чавуну) довели, що рівень цін визначений наказом Міністерства, дозволяв металургійним заводам працювати рентабельно.

Проте пізніше, всупереч згаданому наказу, були укладені дві угоди між Міністерством вугільної промисловості, Міністерством промислової політики та Міністерством енергетики⁹². Згідно з угодами, відпускні ціни на енергетичне вугілля були збережені на рівні, визначеному в наказі, однак ціни на коксівну вугільну продукцію знижувалися на 19-29%. Крім того, як показала наступна практика, коригування цих занижених цін на величину інфляції було неадекватним і затриманим у часі — при тому, що протягом 1999-2000рр. відбувалося суттєве падіння курсу гривні до долара США, а ціни визначалися в національній валюті.

Розрахунки реальних цін на коксівне вугілля, проведені зворотним методом від експортної вартості 1 т переробленого чавуну, показали, що безпідставне зниження Міністерством вугільної промисловості відпускних цін на коксівне вугілля, невчасне та неадекватне їх коригування у зв'язку з інфляцією завдало значних збитків вугільним підприємствам: у 1999р. — близько 400-450 млн. грн., за дев'ять місяців 2000р. — 550-600 млн. грн.

Прибутки від занижених цін на коксівне вугілля отримували переважно приватні підприємства, оскільки, як з'ясувалося, більша частина вугілля продавалася через посередницькі структури. Так, у 2000р. майже половину (49,7%) вугілля, зокрема, коксівного — 73,8%, видобутого ДХК “Добропіллявугілля”, заповувало ЗАТ “АРС”.

Ряд шахт ДХК “Добропіллявугілля” та “Селидіввугілля” самостійно продавали видобуте вугілля за ще більш низькими цінами. Вибіркова перевірка цих двох компаній виявила, що сума втрачених доходів від реалізації вугільної продукції за заниженими цінами лише в 1999р. склала понад 4 млн. грн. Водночас, оскільки фінансові показники шахт погіршувалися, вони отримували державну підтримку у збільшених розмірах.

Монополізація постачання шахт приватними підприємствами-посередниками; постачання обладнання та матеріалів за завищеними цінами. Вибірковими перевітками, проведеними Рахунковою палатою України в компаніях “Селидіввугілля” та “Добропіллявугілля”, встановлено, що головними постачальниками обладнання та матеріалів є недержавні підприємства - не виробники цієї продукції, а фактично посередники. При цьому, приватні компанії-посередники реалізовували товарно-матеріальні цінності за цінами на 20-30% вищими, ніж ціни виробників цієї продукції.

Наприклад, за дев'ять місяців 2000р. компанія “Добропіллявуглепостач” закупила матеріально-технічних ресурсів на суму 206,9 млн. грн., з них — у суб'єктів з недержавною формою власності — на 196,9 млн. грн. (95,2%). При цьому, фактично монопольним (83% постачань) постачальником матеріально-

технічних ресурсів для ДХК “Добропіллявугілля” було ЗАТ “АРС”, яке реалізовувало продукцію за цінами на 20-30% вищими, ніж ціни виробників.

За вугільну продукцію значною мірою розраховувалися за бартерними та вексельними схемами. Так, за дев'ять місяців 2000р. шахтами компанії “Селидіввугілля” від реалізацію вугільної продукції отримано грошовими коштами лише 5% або 466,4 тис. грн., решту — бартером і вексями; шахтами ДХК “Добропіллявугілля”— грошовими коштами — 51%, зустрічні поставки обладнання, матеріалів, взаємозаліки і розрахунки вексями — 49%.

Замість припинення такої практики, Міністерство вугільної промисловості фактично стимулювало її, щоквартально своїми листами надаючи вугледобувним підприємствам дозволи на закупівлю необхідного обладнання та матеріалів і затверджуючи перелік цін, що перевищували ціни підприємств-виробників до 30%, та сурогатні розрахунки замість грошових.

Наведені дані дають підстави для висновку про те, що і ринок збуту вугільної продукції (насамперед, коксівного вугілля), і ринок постачання обладнання та матеріалів фактично монополізовані крупними посередницькими структурами — за безпосередньої участі органів державної виконавчої влади. Ці структури, закупаючи вугільну продукцію за демпінговими цінами, продавали шахтам обладнання за завищеними цінами. І хоча вони й здійснювали обмежене інвестування у видобуток вугілля на окремих шахтах (насамперед, тих, що добувають коксівне вугілля), але саме вони, фактично, поступово приводили значну кількість вугледобувних підприємств до банкрутства.

Все це спричиняло: підвищення собівартості видобутку вугілля, невиплати зарплати шахтарям і збільшення обсягів державної підтримки на покриття збитків вугледобувних підприємств.

На міжгалузевому ринку працює, зокрема, досить проста замкнена схема: вугільна промисловість (вугілля, за заниженою ціною) — металургійна промисловість (експорт металу), електроенергетика — машинобудування (обладнання та устаткування, за завищеною ціною) — вугільна промисловість.

Збитки державних підприємств відшкодовуються за рахунок Державного бюджету (а фактично — “податку на корупцію” з громадян України), а якщо ні — накопичення боргів підприємством (будь-яким із цього ланцюга), що часто створюється штучно з метою оголошення його банкрутом і приватизації за борги, або за ліквідаційною ціною.

Можна припустити, що саме можливість отримувати тіньові надприбутки, якою володіють потужні приватні компанії, пов’язані з органами державної влади, є головною причиною неефективності спроб впровадження як у вугільну галузь, так і в міжгалузеві відносини прозорих ринкових механізмів та легальної приватизації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Суперечливість і непослідовність підходів до реструктуризації вугільної промисловості, формальний характер галузевих програм розвитку свідчать про відсутність в Україні стратегічного бачення перспектив вугільної галузі.

Недофінансування заходів реструктуризації, нецільове та неефективне використання виділених бюджетних коштів зумовлює зволікання структурних реформ вугільної галузі, значно знижує рівень усунення негативних соціальних наслідків закриття шахт.

Відсутність комплексної програми створення нових робочих місць і єдиної методики визначення нормативу вартості створення одного робочого місця стало одним з головних чинників нецільового та неефективного використання коштів державного бюджету.

Нові робочі місця не вирішили проблеми працевлаштування звільнених шахтарів, оскільки робочі місця створювалися без: вивчення реальної потреби в них, обґрунтування необхідності і доцільності будівництва об'єктів та виробництв, на яких вони створюються.

Можливість отримувати тіньові надприбутки, якою володіють потужні приватні компанії, пов'язані з органами державної влади, є головною причиною неефективності спроб впровадження як у вугільну галузь, так і в міжгалузеві відносини прозорих ринкових механізмів та легальної приватизації.

Вугільна промисловість України залишається однією з базових галузей економіки. Реалізація її потенціалу визначальною мірою залежить від ефективності реструктуризації, започаткованої в 1996р. та зумовленої як загальними процесами економічної трансформації України та її входженням до світового економічного простору, так і кризовими явищами, що наростали в українській вугільній галузі.

Водночас, аналіз базових показників роботи вугільної промисловості засвідчив, що реструктуризація на цей час не досягла своєї мети. Попри

покращання окремих показників, кардинально змінити кризову ситуацію в галузі та суттєво підвищити ефективність її роботи не вдалося.

Дослідження Центру Разумкова, оцінки інших фахівців констатують небезпеку поглиблення кризових явищ у вугільній промисловості в умовах незавершеності процесу її реструктуризації. Хоча кризові тенденції виникли ще в період до незалежності України, але головні чинники негараздів полягають у недостатній та неефективній участі держави в реструктуризації галузі, відсутності її комплексної програми, забезпеченої необхідними ресурсами, узгодженої і підтриманої всіма учасниками процесу, та в протидії приватних компаній, не зацікавлених у створенні прозорих ринкових відносин у галузі.

Отже, потреба у здійсненні структурних реформ вугільної промисловості залишається актуальною. Зволікання з реструктуризацією загрожує не лише вугільному сектору, але й енергетичній безпеці України.

Таким чином:

1. Подальше зміцнення та підвищення ролі вугільної галузі відповідає світовим тенденціям в енергетиці та національним інтересам України. В перспективі, що досягається, вітчизняне вугілля залишається важливим для України енергоресурсом в справі забезпечення енергетичної безпеки.

2. Реструктуризація галузі, яка в Україні відбувається з 1996 року, поки що, не досягла поставлених цілей щодо виводу її із кризового становища. Можливості структурних перетворень та подальшого розвитку вугільної промисловості в Україні обмежені рядом суттєвих факторів, зокрема таких, як: відсутність в галузі інвестиційних ресурсів, необхідних для її оновлення; високий рівень витрат на видобування вугілля, які значно перевищують ціни на товарне вугілля; економічна необхідність закриття збиткових шахт, що викликає негативні соціальні та екологічні наслідки в регіонах; незадовільна ситуація з технікою безпеки праці на виробництві. Ці негативні фактори існують і на сьогодні.

3. Згідно із світовим досвідом, одним із головних чинників подолання кризових явищ у вугільній промисловості на період її реформування є

концентрація і централізація матеріальних і фінансових ресурсів та формування потужних вертикально-інтегрованих виробничих комплексів. Іншим шляхом для вирішення проблем вуглевидобувної галузі, яким прямувало багато країн світу, є структурна перебудова з наступною приватизацією як основним джерелом інвестицій в галузь. В Україні необхідно вдосконалювати структуру та технологію управління галуззю, поєднавши обидва шляхи структурних перетворень. Щодо приватизації шахт, то тут слід застосовувати індивідуальні та прозорі способи з цільовим надходженням інвестицій.

4. З метою покращення управління у вугільній галузі потрібно чітко розподілити повноваження уряду і дії керівництва (власників) вугільних компаній. Для поліпшення інвестиційного клімату державним інституціям, насамперед, потрібно розробити надійні закони щодо гарантування прав інвестора та механізми стимулювання інвестицій, а також розробити дієві механізми контролю над використанням державних інвестицій.

5. Оптимізація цін на вугілля (яка може негативно впливати на ціноутворення в інших галузях) повинна супроводжуватися курсом на підвищення рівня енергетичної ефективності усіх галузей економіки. Враховуючи дійсний стан вугільної галузі сьогодні, необхідно зберегти систему її державної підтримки на період виводу із кризи та створення передумов ефективного розвитку. Державні субсидії повинні мати цільове спрямування та тенденцію поступового скорочення до повного припинення.

6. Процес реструктуризації вугільної галузі супроводжується загостренням екологічних та соціальних проблем, пов'язаних, в першу чергу, із закриттям неперспективних шахт. Ці проблеми повинні вирішуватися прозоро, чому буде сприяти залучення до процесів прийняття рішень місцевих органів влади та громадськості вугільних регіонів. Крім того, заходи щодо пом'якшення

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «ШАХТА ІМЕНІ С.М.КІРОВА»

2.1. Загальна характеристика ДП "Шахта імені СМ Кірова"

ДП "Шахта імені СМ Кірова" розташована в місті Кіровську Луганської області України. Адміністративно підлегла Міністерству вугільної промисленості України.

Шахта здана в експлуатацію в 1888 році і відновлена в 1945 році. У 1971 році по проекті інституту "Луганскгипрошахт" була довершена реконструкція шахти з проектною потужністю 750 тис. тонн вугілля в рік.

Найближчими населеними пунктами є міста Стаханов і Перво-майск, найближчі залізничні станції: ст. Сентяновка, ст. Голубовка і ст. Теплогорск "Укрзалізници".

Сусідніми шахтами є:

ДП "Шахта "Голубовская";

шахта "Першотравнева" ДП "Первомайскуголь";

закрита шахта "Бежановская".

На шахті діють проекти "Розкриття і підготовка шарів Каменського почту за Михайлівськ насунанням", розроблений інститутом "Луганскгипро-шахт" у 1977 році і переглянутий у 1985 році, і "Удосконалення комплек-са поверхні стовбура № 3", розроблений інститутом "Луганскгипрошахт" у 2014 році.

Промплощадка стовбура № 3 розташована на міських землях міста Перво-майску (селище Сокологорвка) Луганської області України.

По геолого-промисловому районуванню розглянута площа приурочена до Алмазно - Марьевському вугленосного району Донецького басейну.

По фізико-географічному районуванню територія відноситься до Лозовсько-Каменському фізико-географічного району Луганської фізико-географічної області.

У геоморфологічному відношенні шахта розташована на вододілі рік Камышеваха і Лугань. Дана територія являє собою слабовсхолмленную рівнину, порізану численними балками і ярами, розвитими на схилах вищезгаданих рік.

Район густонаселен, наявність численних териконів, відвалів гірських порід, шлакоотстойників, розвита мережа автомобільних і залізниць, а також ЛЕП додає території вигляд техногенного ландшафту. Абсолютні оцінки території змінюються від 4-208 м на вододілі до +80 м у долинах рік.

Транспортна мережа району представлена автомобільним і залізничним транспортом.

Автомобільними дорогами з твердим покриттям шахта ім. С.М. Кірова зв'язана з прилеглими підприємствами, а також містами Первомайськ, Стаханов і має вихід на автодорогу обласного значення Первомайськ - Золоте - Лисичанськ.

На схід центральної промплощадки шахти розташована станція Кіровськ.

Західніше промплощадки стовбура № 3 розташована залізнична станція Первомайськ, східніше промплощадки стовбура № 3 розташована залізнична станція Голубовка, а західніше промплощадки - станція Мар'євка, що розташовані на ділянці залізничної магістралі Дебальцеве - Попасна Донецької залізниці "Укрзалізниць".

Шахта ім. С.М. Кірова розташована в районі з високорозвиненої угледобуваючої промисловістю і розвитим сільським господарством.

Найближчими промисловими об'єктами шахти є:

ДП "Шахта "Голубовська";

шахта "Першотравнева" ДП "Первомайськвугіль";

закрита шахта "Бежановськ";

промислові підприємства міста Кіровська.

Організаційна структура, що діє на підприємстві являє собою функціональні зв'язки, представлені в додатку Б.

Основними керівниками на шахті та її дільницях є: директор, головний інженер – перший заступник директора, керівник дільниці (цеху), гірський майстер та бригадир.

Управління Підприємством здійснює його керівник.

Наймання керівника здійснюється Органом управління майном шляхом укладення з ним контракту.

Головний інженер – перший заступник директора керує розробкою виробничо-технічних планів, відповідає за їхнє виконання, вживає заходів по широкому впровадженню нової техніки, раціоналізації й організації виробництва і праці, по зниженню собівартості і підвищенню якості продукції; стежить за правильним використанням механізмів і машин, упровадженням прогресивної технології; своєчасним поповненням замірних книг, маркшейдерських планів гірських робіт; вживає заходів що до ощадливої витрати матеріалів, енергії, палива; несе повну відповідальність за техніку безпеки.

Заступник директора з виробництва здійснює керівництво ділянками по видобутку вугілля, проведенню підготовчих виробіток, підземного транспорту, підтримці та ремонту гірських вироблень і відкаточних шляхів, а також ділянками технологічного комплексу на поверхні, гірничо-капітальних робіт та іншими ділянками (цехами), що забезпечують виконання плану по видобутку.

Заступник директора з виробництва відповідає за удосконалювання технології видобутку вугілля, впровадження нової техніки, комплексну механізацію виробництва і безпечне ведення гірських робіт.

До складу економічної служби підприємства входять: планово-економічний відділ; відділ бухгалтерського обліку і контролю; відділ нормування.

Основною функцією планово-економічного відділу є планування обсягів видобутку вугілля, що добувається на даному підприємстві, здійснення контролю за дотриманням у плинні року планових показників і їхнє коректування в

залежності від фінансових можливостей підприємства. Також у функції планово-економічного відділу входить визначення витрат на виробництво і можливе зниження витрат за рахунок економії засобів і впровадження нових виробничих технологій.

Планово економічний відділ містить у собі 4 чоловік (начальник планово-економічного відділу, дільничний гірський нормувальник – 2 чол., що веде інженер).

У функції бухгалтерії входить здійснення обліку фінансово-господарської діяльності підприємства, складання річної і квартальної фінансової звітності, здійснення розрахунків з постачальниками і покупцями вугілля, визначення величини балансового прибутку (збитків), оподаткування підприємства, збір і аналіз даних оперативного, статистичного і бухгалтерського обліку. Також охоплює всі проблеми, пов'язані з урахуванням чисельності персоналу шахти, нарахування заробітної плати й інших грошових виплат, визначення й здійснення політики підприємства у відношенні доходів і заробітної плати, впровадження в зв'язку зі складним економічним становищем шахти нетрадиційних форм розрахунку з працівниками. До складу бухгалтерії входять: головний бухгалтер, зам. Головного бухгалтера, начальник розрахункового сектора, що веде бухгалтер, старший касир, бухгалтер рас-парного сектора - усього 11 працівників.

Бухгалтерський облік являє собою систему безперервного і взаємозалежного спостереження і контролю за виконанням плану всіх показників господарської діяльності підприємств у натуральному і грошовому вираженні. Він заснований на суцільному і безперервному документальному оформленні всіх господарських операцій і процесів у міру їхнього здійснення. Бухгалтерський облік повинний забезпечувати наявність таких показників, що дозволяли б контролювати виконання всіх планових завдань, а також відбивати всі операції, зв'язані з рухом (оборотом) матеріалів і коштів, їх використанням у процесі виробництва і звертання. [2]

В склад відділу збуту та матеріально-технічного постачання (МТП) входять начальник відділу, ведучий інженер. Які безпосередньо підпорядковуються заступнику з комерційних питань.

У задачі відділу постачання входить забезпечення підприємства сировиною і матеріалами. В даний час через відсутність грошей на їхнє придбання, у функції відділу постачання входить підтримка бартерних відносин з постачальниками і по-зов нових можливих варіантів забезпечення виробництва всім необхідним. При цьому обмінні операції по сировині є, як правило, багатоступінчастими, за участю 3-7 підприємств, що досить негативно позначається на роботі даного відділу.

Основою, структури керування шахтою є ділянки, цехи, що організовані за виробничою ознакою. На шахті функціонують наступні дільниці:

- ПР – ділянка прохідницьких робіт;
- ВШТ – дільниця внутрішньошахтного транспорту;
- КТ – дільниця конвеєрного транспорту;
- РВ – дільниця ремонтно-відновлювальних робіт;
- ВТБ – дільниця вентиляції та техніки безпеки;
- ПР–ТБ – дільниця профілактичних робіт з техніки безпеки;
- ПТК – поверхньо-технологічний комплекс.

Організаційна структура керування, що діє на підприємстві, являє собою функціональні зв'язки. Вони характеризуються взаємодією керівників, що виконують визначені функції на різних рівнях керування, і між ними не існує адміністративного підпорядкування [1].

Для функціональної структури керування характерне створення структурних підрозділів, кожний з яких має чітко визначені завдання й обов'язки. Перевагами, на мій погляд, такої структури керування є: висока компетентність фахівців, що відповідають за виконання конкретної функції; спеціалізація підрозділів на виконання визначеного виду управлінської діяльності, ліквідація дублювання у виконанні завдань керування окремими службами.

Недоліками цього виду організаційної структури можна назвати наступні:
 порушення принципів повноправного розпорядництва, принципу єдиначальства;

тривала процедура прийняття рішень;

труднощі підтримки постійних взаємозв'язків між різними функціональними службами.

2.2. Аналіз асортименту товарів (послуг) шахти

Підприємство створене з метою виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг для отримання прибутку, що досягається шляхом:

забезпечення виконання договірних зобов'язань із постачання вугільної продукції на внутрішній і зовнішній ринки;

перспективного розвитку та підтримання діючих потужностей виробництва.

збереження виробничої кооперації у видобутку і переробці вугілля
 підвищення ефективності виробництва та збільшення прибутку;

підвищення конкурентоспроможності продукції на ринках;

реалізації економічних і соціальних потреб працівників Підприємства;

організації науково-дослідних та експериментально-конструкторських робіт; оптимізації інвестування.

Підприємство було створене для здійснення наступних напрямів діяльності:

Видобування кам'яного вугілля.

Реалізація вугільної продукції.

Забезпечення вугільною продукцією споживачів відповідно до державного замовлення та за договорами купівлі — продажу.

Перспективний розвиток Підприємства, нове будівництво, реконструкція, технічне оснащення.

Переробка (збагачення) вугільної сировини.

Заготівля, переробка, металургійна переробка металобрухту, кольорових і чорних металів.

Збирання, заготівля окремих видів відходів, як вторинної сировини (за переліками, які визначаються Кабінетом Міністрів України).

Переробка використання та реалізація відходів виробництва, вторинної сировини.

Розробка, погодження і затвердження проектів на впровадження нової техніки, передової технології, сучасних методів організації виробництва, а також застосування прогресивних матеріалів, виробів і конструкцій.

Виконання маркшейдерських робіт, проведення нагляду за деформацією поверхні і об'єктами, під якими проводяться гірничі роботи.

Матеріально-технічне забезпечення виробництва продукції, надання послуг через систему прямих угод (договорів, контрактів) або через біржі та інші організації.

Реалізація власної продукції за цінами та тарифами, встановленими самостійно або на договірних засадах, а у випадках, що передбачені законодавством України — за державними цінами та тарифами.

Організація збуту продукції (робіт, послуг).

Надання освітніх послуг, пов'язаних з одержанням професійної освіти, підготовкою та перепідготовкою спеціалістів.

Експлуатація родовищ корисних копалин.

Охорона земної поверхні та розташованих на ній будівель, споруд, водоймищ і насаджень від негативного впливу, усунення інших факторів, що заподіюють шкоду довкіллю.

Здійснення заходів з комплексного використання природних ресурсів і ресурсозбереження.

Розвиток та удосконалення системи технічного контролю, проведення єдиної технічної політики у сфері підвищення якості вугілля, розробка та впровадження стандартів та технічних умов.

Надання транспортно - експедиційних послуг.

Впровадження нових засобів запобігання виробничому травматизму та аваріям.

Забезпечення безпечних умов праці, ефективної роботи вентиляційних систем, газовилучувальних рекупераційних установок, водовідведення, знешкодження впливу шкідливих фізичних факторів виробництва.

Проведення санітарно-гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища та трудового процесу з метою атестації робочих місць.

Організація правової роботи, укладання господарських угод та здійснення контролю щодо їх своєчасного виконання, здійснення централізованих функцій і взаємодія із судовими, правоохоронними та іншими органами з питань, що стосуються інтересів Підприємства.

Забезпечення економічного аналізу виробничої і фінансово-господарської діяльності з метою виявлення резервів підвищення ефективності виробництва, поліпшення використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Надання послуг з перевезення вантажів та пасажирів залізничним транспортом.

Комерційна діяльність і комерційні послуги (посередницькі операції на підставі договорів, доручень, агентських угод), представницькі послуги.

Надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом загального користування (крім надання послуг з перевезення пасажирів та їх багажу на таксі).

Маркетинг.

Виконання топографо-геодезичних, картографічних робіт, кадастрових зйомок.

Виробництво та ремонт засобів виміру та контролю.

Зовнішньоекономічна діяльність.

Операції з цінними паперами.

Науково-технічна діяльність.

Інвестиційна діяльність.

Надання побутових та інших послуг юридичним і фізичним особам.

Ремонт і технічне обслуговування автомобілів, іншої автомобільної техніки та механізмів.

Медичне і культурне обслуговування та оздоровлення працівників Підприємства, членів їх сімей та інших громадян. Медична практика.

Організація відпочинку працівників Підприємства, членів їх сімей та інших громадян.

Організація туризму та екскурсійна діяльність.

Організація і здійснення оптової, роздрібно-консигнаційної та комерційної торгівлі.

Надання інформаційно-обчислювальних послуг.

Будівельна діяльність (вишукувальні та проектні роботи для будівництва, зведення несучих та огорожуючих конструкцій, будівництво та монтаж інженерних і транспортних мереж).

Організація громадського харчування та торгового обслуговування населення.

Проведення робіт із землеустрою, землеоціночних робіт.

Надання послуг, пов'язаних з охороною державної та іншої власності, монтаж охоронної сигналізації.

Виконання будівельно-монтажних робіт.

Здійснення очищення стічних та підземних вод. Рекультивація земель.

Фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність.

Здійснюючи всі види діяльності Підприємство забезпечує дотримання законодавства України про надра та про охорону навколишнього природного середовища.

За останні роки своєї діяльності шахта не надає оплачуваних послуг, а виробляє лише вугілля. Продукти збагачення в останнє були вироблені в 2013 році.

Оцінка виконання плану по асортименту продукції зазвичай робиться за допомогою однойменного коефіцієнта, що розраховується шляхом розподілу загального фактичного випуску продукції, зарахованого у виконання по асортименту, на загальний плановий випуск продукції (продукція, виготовлена понад план або не передбачена планом, не зараховується у виконання плану по асортименту) [3].

Проаналізуємо наступні показники (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка показників вугледобування*

Показники	Одиниці виміру	2013р. факт	2014р. факт	2015р. факт
Видобуток вугілля*	тис.т	1311,2	1376,0	1502,9
Проведення розкритих та підготовчих виробок	км	4,2	4,5	3,7
Ціна 1 тн вугілля*	грн	162,87	182,60	215,63
Собівартість 1тн готової продукції*	грн	155,59	174,40	193,93
Собівартість до ціни *	грн	-7,28	-8,2	-21,7

* - данні змінено у зв'язку з конфіденційністю інформації

За 2013 рік план видобутку по ДП «Шахта імені С.М.Кірова» виконала на 153,4%. При плані 855,0 тис.т. фактично видобуто 1311,2 тис.т., що вище чим за відповідний період минулого року на 24,7 тис.т.

Середньодобова добича при плані 2776 т. фактично складає 3620 т. збільшилась на 844 т., навантаження на очисний забій складає 1713 т., в тому числі : на лаву №712 пласта Н-8 - 2171 т.; на лаву №3 пласта Н-7 - 1349 т.

Перероблено на збагачувальних фабриках 1244,9 тис.т. рядового вугілля , що нижче чим за 2012р.(на 20,2 тис.т.).

В результаті переробки одержано 941,9 тис.т. готової товарної вугільної продукції.

Зольність добутого вугілля при плані 31,8% фактично складає 31,3%, у порівнянні з минулим періодом ріст зольності складає 1,6% за рахунок: збільшення добутого 29,4% з більш високозольною лавою №3 (2013г.: зольність по дільниці №1 -35,0%, по дільниці №2 -25,4%); збільшення добутого з підготовчих забоїв на 5%, роботи лави №712 в зоні розщеплювання пласта Н-8 і збільшення зольності в лаві №712 до 29%.

Програма проходження підготовчих гірничих виробіток виконана на 87,5%. При ствердженні програми 7300м, фактично пройдено 6254м, в тому числі підготовчі виробіток пройдено 4186м, що нижче рівня минулого року на 1298м.

За 2014 рік план видобутого вугілля по ДП «Шахта імені С.М.Кірова» виконаний на 142,9%. При плані 963 тис.т фактично добуто 1376,0 тис.т, що більше чим за відповідний період минулого року на 64,8 тис.т.

Середньодобова добича при плані 3147 т. фактично складає 3826 т, навантаження на очисний забій складає 1883 т., в тому числі: на лаву №712 пласта Н-8 -2431 т., що на 260 т. більше чим в 2013г.; на лаву №3 пласта Н-7 -1328 т, що на 40 т менше чим в 2013г.

Програма проходження підготовчих гірничих виробіток виконана на 121,1%. При ствердженні програми 5800 м, фактично пройдено 7026 м, в тому числі відкритих та підготовчих виробіток пройдено 4516 м, що більше рівня минулого року на 330 м. Темпи проведення підготовчих виробіток складає 48,6 м в місяць, вище, чим за 2013 рік на 5,4 м.

Відвантажено на збагачувальні фабрики 1300,6 тис.т. рядового вугілля, більше чим за 2013 рік на 40,1 тис.т.

Остатки рядового вугілля на 01.01.2015г. склали 8 тис.т., в тому числі на складах шахт - 7 тис.т. В результаті переробки отримано 1032,1 тис.т готової товарної вугільної продукції, що більше чим за 2013 рік на 90,3 тис.т. у табл.2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз переробки готової товарної продукції за 2013 і 2014 роки*

Найменування	2013 рік	2014 рік	+/-
Добуток рядового вугілля, т.тн.	1311,2	1376	+64,8
Зольність рядового вугілля	31,3	30,2	-1,1
Перероблено, т.тн.	1244,9	1333,2	+88,3
Отримано товарної продукції без АРШ, т.тн	941,8	1032,1	+90,3
Вихід товарної продукції, %	75,7	77,4	+1,7
Всього товарної продукції, т.тн.	990,4	1107,6	+117,2
т.грн.	161298	202249	+40951

* - данні змінено у зв'язку з конфіденційністю інформації

За 2015 рік програма добутку вугілля по ДП «Шахта імені С.М.Кірова» виконаний на 156,6%. При затвердженій програмі 960 тис.т, що більше, чим за 2014 рік на 156,6 тис.т.

Програма проходження підготовчих гірничих виробок виконання на 122,8%. При ствердженні програми 5800 м, фактично пройдено 7120 м, в тому числі відкривних та підготовчих виробок пройдено 3696 м, що менше рівня минулого року на 820 м.

Темпи проведення підготовчих виробок склали 37,0 м в місяць, нижче, чим за 2014 рік на 11,6 м. Відвантажено на збагачувальні фабрики 1439,8 тис.т рядового вугілля, більше чим за 2014 рік на 139,3 тис.т. В результаті переробки 1440,3 тис.т рядового вугілля, отримано 1116,5 тис.т готової товарної вугільної продукції, що більше чим за 2014 рік на 78,9 тис.т табл.2.3.

Таблиця 2.3.

Аналіз переробки готової товарної продукції за 2013 і 2014 роки*

Найменування	2014 рік	2015 рік	+/-
Добуток рядового вугілля, т.тн	1376	1502,9	+126,9
Зольність рядового вугілля	30,2	29,4	-0,8
Перероблено, т.тн.	1333,2	1440,3	+107,1
Отримано товарної продукції без АРШ, т.тн	1032,1	1112,1	+78,9
Вихід товарної продукції, %	77,5	77,2	-0,3

* - данні змінено у зв'язку з конфіденційністю інформації

2.3. Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства

Для оцінки платоспроможності в короткостроковій перспективі на основі даних балансу розраховують наступні показники:

- коефіцієнт поточної ліквідності,
- коефіцієнт проміжної ліквідності,
- коефіцієнт абсолютної ліквідності [4].

Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття боргів) - відношення всієї суми оборотних активів, включаючи запаси і незавершене виробництво, до загальної суми короткострокових зобов'язань. Він показує ступінь, у якій оборотні активи покривають оборотні пасиви:

$$K_{п.л} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Витрати майбутніх періодів}}{\text{Короткострокові зобов'язання} - \text{Прибутки майбутніх періодів} - \text{Резерви наступних витрат та платежів}} \quad (2.1)$$

$$K_{п.л} \text{ за 2004 рік} = \frac{7416 - 162}{27247 - 227} = 0,27$$

$$K_{п.л} \text{ за 2005 рік} = \frac{7739 - 295}{30119} = 0,25$$

$$K_{п.л} \text{ за 2006 рік} = \frac{10471 - 415}{32410} = 0,31$$

Задовольняє зазвичай коефіцієнт більший за 2. В нашому випадку він не перевищує 0,31. Це означає, що підприємство не має резервного запасу для компенсації збитків.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (норма грошових резервів) доповнює попередній показник. Він визначається відношенням коштів і короткострокових фінансових вкладень до всієї суми короткострокових боргів підприємства (розділ

IV пасива балансу). Чим вище його величина, тим більше гарантія погашення боргів, тому що для цієї групи активів практично немає небезпеки втрати вартості у випадку ліквідації підприємства і не існує ніякого тимчасового лага для перетворення їхній у платіжні засоби.

$$\text{Кал.л. за 2004 рік} = \frac{227}{27247} = 0,01$$

$$\text{Кал.л. за 2005 рік} = \frac{87}{30119} = 0,003$$

$$\text{Кал.л. за 2006 рік} = \frac{27}{32410} = 0,001$$

Коефіцієнт ліквідності абсолютної має значення, яке не перевищує 0,01, що говорить про неможливість підприємства розраховатися зі своїми партнерами високоліквідними активами (засобами, що течуть фінансовими інвестиціями)

2.4. Аналіз витрат підприємства за економічними елементами

Головною задачею аналізу є виявлення причин відхилення витрат виробництва від плану та рівня витрат за відповідний період минулого року. Аналіз динаміки собівартості дозволяє встановити визначення тенденцій та основні фактори росту або зниження витрат на одиницю продукції.

Даліє приводиться детальний аналіз за 2013-2015 роки собівартості та порівняння планових та фактичних витрат за елементами.

Собівартість вугільної продукції за 2013 рік склала 154092 тис. грн. або 155,59 грн. На 1 т, що вище плану на 3,41 грн. і більше, чим за 2012 рік на 12,14 грн.

Витрати по елементам собівартості та їх питома вага в загальних витратах склали (табл.2.4.):

Таблиця 2.4.

Порівняння фактичних показників за 2012 та 2013 роки за елементами собівартості*

Найменування	Фактичні витрати за 2012р.			Фактичні витрати за 2013р		
	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%
Повна собівартість	139433	143,45	100,0	154092	155,59	100,0
в тому числі:						
1. Матеріальні витрати	71988	74,06	51,6	71415	72,11	46,3
із них						
допоміжні матеріали	27016	27,79	19,4	26782	27,04	17,2
паливо	597	0,61	0,4	521	0,53	0,3
електроенергія	7536	7,76	5,4	8319	8,40	5,4
послуги виробничого характеру	35145	36,16	25,2	33714	34,04	21,9
витрати, зв'язані з використанням природних ресурсів	1694	1,74	1,2	2079	2,10	1,3
2. Витрати на оплату праці	29371	30,22	21,1	34723	35,06	22,5
3. Відрахування на соц.заходи	13852	14,52	9,9	16705	16,87	10,9
4. Амортизація	16022	16,48	11,6	20399	20,60	13,2
5. Інші витрати	4200	4,32	3,0	4766	4,81	3,1
6. Адміністративні витрати	3262	3,36	2,3	3822	3,86	2,5
7. Витрати на збут	738	0,76	0,5	2262	2,28	1,5

* - данні змінено у зв'язку з конфіденційністю інформації

Збільшення витрат порівняно з минулим періодом відбулося по:

1. Лісним матеріалам - на 102 тис. грн. або на 0,08 грн. на 1 т за рахунок росту ціни на 11 грн.

2. Вибуховим матеріалам - на 45 тис. грн. або на 0,03 грн. на 1 т за рахунок росту ціни на 0,64 грн.

3. Матеріалам тривалого користування та іншим матеріалам - на 1221 тис. грн. або на 1,01 грн. на 1 т за рахунок витрат у великій кількості:

рельс на 40 т на суму 130 тис. грн.;

труб металічних на 3180 м на суму 69 тис. грн.;

кабель броньованого на суму 109 тис. грн. для встановлення 1-го вводу 41 ЦПП після пожеги в людському уклоні;

профіля СВП для виготовлення арочної крєпі на 369 т на суму 1756 тис. грн.;

ленти резинотросові на 1295 м - 861 тис. грн. для заміни по конвеєру №3, №4 на конв. уклоні №2;

ленти тканеві - 1758 м - 493 тис. грн. для заміни на конв. уклоне №2 (конвейер №9), конв. уклоне №1 пл.Н-7, галереї конвеєрного стволу конвеєра №10.

4. Витратам по електроенергії - на 783 тис. грн. або на 0,64 грн. на 1 т за рахунок: збільшення фактичних витрат електроенергії на 4980 тьгс.кВт/час із-за роботи водовідливу в аварійному режимі, виникнувши із-за аварійної ситуації на допоміжному стволі, збільшення потужностей по шахті в зв'язку з ростом довжини гірничих виробок.

Питомі витрати електроенергії збільшена на 3,1 т.кВт/час на 1000т (2012 р. - 33,0 ткВт-час на 1000 т; 2013 р. - 36,1 т.кВт/час на 1000 т).

5. Услугам грозового автотранспорту - на 313 тис.грн. (0,30 грн. на 1 т) в зв'язку з збільшенням обсягу перевозок.

Услугам ремонтних підприємств на 244 тис.грн. або на 0,13 грн. на 1 т за рахунок виконання робіт ТОВ «Інжинірінг» по капремонті ел.возов 483 тис.грн., ремонту вагонеток і площадок РСРТП - 187 тис.грн.

Услугам рем. будівельних дільниць на 193 тис.грн. або 0,20 грн. на 1 т за рахунок виконання робіт по ремонту будівлі АБК.

8. Витратам на геологію, топографію і маркшейдерські роботи на 385 тис.грн. (+0,36 грн. на 1 т) за рахунок виконання робіт ТОВ «Рапто» по бурінню шпари для зволоження вугільного пласта Н-8.

9. Амортизація - на 4377 тис.грн. (+4,12 грн. на 1 т) в зв'язку з збільшенням балансової вартості промислово-виробничих фондів на 21853 тис.грн., (ввод основних фондів в лаві №3 пл.Н-8 - 20891 тис.грн.).

Витратам по перевозки трудівників на 194 тис.грн. або на 0,18 грн. на 1 т за рахунок збільшення з липня 2013 року тарифу.

Витратам по вивозку побутового палива на 339 тис.грн. (0,29 грн. на 1 т) за рахунок збільшення кількості відправленого палива на 1629 т (відправлено: 2012р. - 14782 т; 2013р. - 16409 т).

Витратам на утримання ГП на 245 тис.грн. (+0,24 грн. на 1 т).

13. Витратам на збут - на 1524 тис.грн. або на 1,52 грн. на 1 т за рахунок транспортних витрат та витрат по оформленню документів, зв'язаних з експортними операціями по реалізації вугільної продукції.

Собівартість вугільної продукції за 2014 р. склала 193963 тис.грн. або 174,50 грн. на 1 т, що більше плану на 3,26 грн.

Витрати по елементам собівартості та їх питома вага в загальних витратах склали (табл.2.5):

Таблиця 2.5

Порівняння планових та фактичних витрат за 2014 рік за елементами собівартості*

Найменування	Планові витрати за 2014р.			Фактичні витрати за 2014р.		
	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%
Повна собівартість	121393	171,24	100,0	193843	174,40	100,0
в тому числі:						
1. Матеріальні витрати	46496	65,59	38,3	84804	76,30	43,7
Із них						
допоміжні матеріали	10923	15,41	9,0	28598	25,73	14,7
Паливо	660	0,93	0,5	617	0,55	0,3
електроенергія	8480	11,96	6,9	8913	8,02	4,6
послуги виробничого характеру	25186	35,53	20,7	45147	40,62	23,3
витрати, зв'язані з використанням природних ресурсів	1247	1,76	1,2	1529	1,38	0,8
2. Витрати на оплату праці	30957	43,67	25,5	45382	40,83	23,4
3. Відрахування на соц.заходи	15664	22,10	12,9	22154	19,93	11,4
4. Амортизація	18063	25,48	14,9	26467	23,81	13,7
5. Інші витрати	4858	6,58	4,0	5291	4,76	2,8
6. Адміністративні витрати	4489	6,33	3,7	4937	4,44	2,5
7. Витрати на збут	866	1,22	0,7	4808	4,33	2,5

* - данні змінено у зв'язку з конфіденційністю інформації

Порівняно з планом збільшення по собівартості відбувся по статтям «Допоміжні матеріали» -10,32 грн./т (17675 тис.грн.), «Послугам виробничого характеру» - 5,09 грн./т (19961 тис.грн), «Витратам на збут» - 3,11 грн./т (3942 тис.грн)

У порівнянні з 2013 роком собівартість вугільної продукції більше на 18,81 грн./тн (39751 тис.грн) (2013р. – 155,59 грн./тн, 2014р. -174,40 грн./тн).

Витрати по елементам та їх питома вага в загальних витратах склали (табл. 2.6):

Таблиця 2.6

Порівняння фактичних витрат за 2013 та 2014 роки за елементами собівартості*

Найменування	Фактичні витрати за 2013р.			Фактичні витрати за 2014р.		
	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%
Повна собівартість	154092	155,59	100	193843	174,40	100,0
в тому числі:						
1. Матеріальні витрати	71415	72,11	46,3	84804	76,30	43,7
із них						
допоміжні матеріали	26782	27,04	17,4	28598	25,73	14,7
паливо	521	0,53	0,3	617	0,55	0,3
електроенергія	8319	8,40	5,4	8913	8,02	4,6
послуги виробничого характеру	33714	34,04	21,9	45147	40,62	23,3
витрати, зв'язані з використанням природних ресурсів	2079	2,10	1,3	1529	1,38	0,8
2. Витрати на оплату праці	34723	35,06	22,5	45382	40,83	23,4
3. Відрахування на соц.заходи	16705	16,87	10,8	22154	19,93	11,4
4. Амортизація	20399	20,60	13,2	26467	23,81	13,7
5. Інші витрати	4766	4,81	3,1	5291	4,76	2,8
6. Адміністративні витрати	3822	3,86	2,5	4937	4,44	2,5
7. Витрати на збут	2262	2,28	1,6	4808	4,33	2,5

* - данні змінено у зв'язку з конфіденційністю інформації

Збільшення витрат у порівнянні з минулим періодом відбулося по:

1.Витратам на паливо – 96 тис. грн. або на 1 тн. Із-за використання вугілля на котельних.

За 2014г. витрачено 708 тн. Вугілля на суму 111,2 тис. грн.

2. Витратам по «Послугам виробничого характеру» - 11433 тис. грн. або 6,58 грн.. коп./тн, в тому числі:

збільшення послуг по доставка рядового вугілля із-за збільшення обсягу доставки сировини на переробку на 40 т.тн – 632 тис.грн.;

збільшення витрат по переробці сировини із-за збільшення обсягу на 88,3 т.тн -764 тис.грн.;

зростання вартості доставки 1 тн сировини на переробку – 6828 тис.грн.;

Вартість доставки 1тн сировини 2013р. – 10,55 грн.

Вартість доставки 1 тн сировини 2014 р. – 15,80 грн.

зростання вартості переробки сировини на збагачувальних фабриках – 1080 тис.грн.;

Вартість переробки 1тн сировини 2013 р. – 7,85 грн.

Вартість переробки 1тн сировини 2014 р. – 8,66 грн.

збільшення послуг ремонтно організаційних – 2717 тис.грн. за рахунок збільшення обсягу работ по ремонту горно-монтажного обладнання УМДР, РМЗ.

Разом з тим знизилась витрати на услуги монтажно-налагодочних підприємств – 588 тис.грн.

3. Амортизація – на 6068 тис.грн. (+3,21 грн. на 1 т) в зв'язку з збільшенням балансової вартості промислово-виробничих фондів на 18563 тис.грн., (середньорічна вартість ППФ 2013р. -167713 тис.грн., 2014р. – 18276 тис.грн.).

4. Витратам на збут – на 2546 тис.грн (+2,05 грн. на 1т) за рахунок:

збільшення витрат по доставки готової вугільної продукції на експорт – 1818 тис.грн.;

збільшення тарифу по доставки готової вугільної продукції до станції от правлення – 662 тис.грн. (2013р. – 0,72 грн./тн, 2014р. – 1,32 грн./тн).;

збільшення обсягу доставки вугільної продукції – 66 тис.грн;

5. Витратам на оплату труда – на 10659 тис.грн. (+5,77 грн. на 1т):

адміністративно витратам – на 1115 тис.грн. (+0,58 грн.).

відрахування на соцзаходів – на 5449 тис. грн. (+3,06 грн. на 1т) за рахунок росту тарифних ставок и окладів.

Собівартість вугільної продукції за 2015 рік склала 228796 тис.грн. або 193,93 грн. на 1т, що менше плану на 12,15 грн.

Витрати по елементам собівартості та їх питома вага в загальних витратах склали (табл.2.7.):

Таблиця 2.7

Порівняння планових та фактичних витрат за 2015 рік за елементами собівартості*

Найменування	Планові витрати за 2015р.			Фактичні витрати за 2015р.		
	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%
Повна собівартість	145885	206,08	100	228796	193,93	100
в тому числі:						
1. Матеріальні витрати	58017	81,96	39,8	95836	81,23	41,9
із них						
допоміжні матеріали	11626	16,42	8,0	30473	25,83	13,3
паливо	981	1,39	0,7	870	0,74	0,4
електроенергія	12545	17,72	8,6	13106	11,11	5,7
послуги виробничого характеру	31508	44,51	21,6	49224	41,72	21,5
витрати, зв'язані з використанням природних ресурсів	1357	1,92	0,9	2163	1,83	0,9
2. Витрати на оплату праці	39609	55,95	27,1	61100	51,79	26,7
3. Відрахування на соц.заходи	19646	27,75	13,5	27873	23,63	12,2
4. Амортизація	16844	23,80	11,5	25670	21,76	11,2
5. Інші витрати	5135	7,25	3,5	5688	4,82	2,5
6. Адміністративні витрати	5470	7,73	3,8	6504	5,51	2,8
7. Витрати на збут	1164	1,64	0,8	6125	5,19	2,7

* - данні змінено у зв'язку з конфіденційністю інформації

Порівняно з планом збільшення по собівартості відбувся по статтям «Допоміжні матеріали» -9,41 грн./т (18847тис.грн.), «Витратам на збут» -3,55 грн./т (4961 тис.грн.).

У порівнянні з 2014 роком собівартість вугільної продукції більше на 19,53 грн./тн (34953 тис.грн.) (2014р. -174,40 грн./тн, 2015 р.- 193.93 грн./тн).

Витрати по елементам та їх питома вага в загальних витратах склали (табл..2.8):

Таблиця 2.8

Порівняння фактичних витрат за 2014 та 2015 роки за елементами собівартості*

Найменування	Фактичні витрати за 2014р.			Фактичні витрати за 2015р.		
	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%	всього т.грн	на 1т грн	Питом. вага загал. витрат%
Повна собівартість	193843	174,40	100,0	228796	193,93	100
в тому числі:						
1. Матеріальні витрати	84804	76,30	43,7	95836	81,23	41,9
із них						
допоміжні матеріали	28598	25,73	14,7	30473	25,83	13,3
паливо	617	0,55	0,3	870	0,74	0,4
електроенергія	8913	8,02	4,6	13106	11,11	5,7
послуги виробничого характеру	45147	40,62	23,3	49224	41,72	21,5
витрати, зв'язані з використанням природних ресурсів	1529	1,38	0,8	2163	1,83	0,9
2. Витрати на оплату праці	45382	40,83	23,4	61100	51,79	26,7
3. Відрахування на соц.заходи	22154	19,93	11,4	27873	23,63	12,2
4. Амортизація	26467	23,81	13,7	25670	21,76	11,2
5. Інші витрати	5291	4,76	2,8	5688	4,82	2,5
6. Адміністративні витрати	4937	4,44	2,5	6504	5,51	2,8
7. Витрати на збут	4808	4,33	2,5	6125	5,19	2,7

* - данні змінено у зв'язку з конфіденційністю інформації

Збільшення витрат в порівнянні з минулим періодом відбулося по:

1. Витратам на паливо - 253 тис.грн. або на 0,20 грн./коп. на 1 тн із-за використання вугілля на котельні ш.Ворошиловської, передано на баланс с 05.05г. За 2015р. використано на 718 тн вугілля більше чим в 2014р. (2014р. - 3933 тн, 2015р. - 4651 тн).

2.Витратам по електроенергії - на 4193 тис.грн. (3,09 грн. на 1 тн) за рахунок росту тарифів на електроенергію (2014р. ціна 1 кВт/час - 0,195 грн., 2015р. ціна 1 кВт/час 0,281 грн., коэф. росту - 1,44) (Витрати електроенергії 2014р. - 45575 тис.кВт/час, 2015р. - 46589 тис.кВт/час).

3.Услугам виробничого характеру - 4077 тис.грн. (1,10 грн. на 1 тн):

дорожчання тарифу на доставку угля на переробку 1973 тис.грн.;

(2014р. - 15,81 грн. на 1 тн, 2015р. - 17,18 грн. на 1 тн);

дорожчання послуг по переробці - 1627 тис.грн. (2014р. - 8,66 грн. на 1 тн, 2015р.-9,79 грн. на 1 тн);

збільшення обсягів переробки - 1047 тис.грн. (2014р. - 1333,2 тис.тн, 2015р.-1440,3 тис.тн);

4. Витратам, зв'язку з використанням природних ресурсів 634 тис. грн. (0,46 грн на 1 тн).

За рахунок:

росту цін по збору на геолого-розвідні роботи 578 тис. грн. (1 тн погасить запаси 2014р. - 0,47 коп, 2015р. - 0,92 коп.);

зростання цін по оплаті за надра - 616 тис. грн (1 тн. погасить запаси 2014р. - 0,27 коп., 2015р. - 0,75 коп.);

зниження витрат із-за невиконання робіт по бурінню свердловин ТОВ «Рапто» - 640 тис.грн.; збільшення обсягу погасить запаси та витягування втрат 80 тис.грн.

5. Інші витрати - на 397 тис.грн. (0,64 грн. на 1 т):

за рахунок росту ціни по вивозку вугілля трудящимся і пенсіонерам на 118 тис.грн. (2014р. вивезено - 16498 тн, 2015р. - 16227 тн; 2014р. ціна 1 тн - 179,40 грн., 2015р. - 189,70 грн.);

дорожчання тарифів по перевозки трудівників до місця роботи 34 тис.грн.;

виплат з пільгової пенсії - 198 тис.грн.

6. Витратам на збут - на 1317 тис.грн. (+0,20 грн. на 1т) за рахунок:

збільшення витрат на доставку готової вугільної продукції на експорт -919 тис.грн.;

утримання Вуглезбуту-233 тис.грн.;

збільшення обсягу реалізації ГУП - 165 тис.грн. (2014р. - 1103 тис.тн, 2015р.- 1223 тис.тн).;

7. Витратам на оплату труда - на 15718 тис.грн. (+10,96 грн. на 1 т);

8. Адміністраційним витратам на 1 567 тис.грн. (+1,07 грн.);
9. Відрахування на соц.заходи - на 5719 тис.грн. (+3,69 грн. на 1 т)

2.5. Аналіз фінансового стану підприємства

Фінансові результати діяльності підприємства характеризуються сумою отриманого прибутку і рівнем рентабельності. Прибуток підприємства одержують головним чином від реалізації продукції, а також від інших видів діяльності (здача в оренду основних фондів, комерційна діяльність на фінансових і валютних біржах і т.д.).

Прибуток - це частина чистого доходу, що безпосередньо одержують суб'єкти господарювання після реалізації продукції. Тільки після продажу продукції чистий дохід приймає форму прибутку. Количес-твенно вона являє собою різниця між чистим виторгом (після сплати податку на додану вартість, акцизного податку й інших відрахувань з виторгу в бюджетні і небюджетні фонди) і повною собівартістю реалізованої продукції. Виходить, чим більше підприємство реалізує рентабельної продукції, тим більше одержить прибутку, тим краще його фінансовий стан. Тому фінансові результати діяльності варто вивчати в тісному зв'язку з використанням і реалізацією продукції.

Обсяг реалізації і величина прибутку, рівень рентабельності залежать від виробничої, постачальницької/маркетингової і фінансової діяльності підприємства, інакше кажучи, ці показники характеризують усі сторони господарювання.

Основними задачами аналізу фінансових результатів діяльності є:

- систематичний контроль за виконанням планів реалізації продукції й одержанням прибутку;
- визначення впливу як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів на фінансові результати;
- виявлення резервів збільшення суми прибутку і рентабельності;

оцінка роботи підприємства по використанню можливостей збільшення прибутку і рентабельності;

розробка заходів щодо використання виявлених резервів.

Основним джерелом інформації при аналізі фінансового стану підприємства служить форма № 2 „Звіт про фінансові результати” Державне підприємство „шахта ім. С.М.Кірова” є збитковим підприємством.

Так в 2013 році фінансовим результатом від операційної діяльності став прибуток в сумі 6299 тис.грн. Який підприємство отримало за рахунок державних дотацій. В 2014 році збиток шахти склав 2768 тис.грн., а в 2015 році – 2564 тис.грн.

2.6. Охорона зовнішнього середовища

Станом на 01.01.2014 року в сховищах організованого складування та на території підприємства були в наявності відходи першого та четвертого класу небезпеки:

Отрабовані аккумулятори в кількості 0,22 тон.

Шахтна порода – 17843303 тони

За 2013 рік фактично утворилось відходів 4–го класу:

Шлак топливний – 1217 тонн;

Металобрухт – 15 тонн;

Огарки жовті – 0,055 тонн;

Опилки дерев’яні – 5,2 тонн.

Витрачено за рік на знешкодження: шлаків топливних 21906 тис.грн., шахтної породи – 30347 тис.грн.

На підприємстві працюють очисні споруди, після яких зворотні води скидаються у водні об’єкти потужністю 6147 тис.м3

За 2013 рік шахтою відведено 853,6 тис.м3 недостатньо очищених вод в річку Лугань, в 2014 році – 1132 тис.м3 , в 2015 році – 1552,5 тис.м3 .

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За 2013 рік план видобутку по ДП «Шахта імені С.М.Кірова» виконала на 153,4%. При плані 855,0 тис.т. фактично видобуто 1311,2 тис.т., що вище чим за відповідний період минулого року на 24,7 тис.т.

Середньодобова добича при плані 2776 т. фактично складає 3620 т. збільшилась на 844 т., навантаження на очисний забій складає 1713 т., в тому числі : на лаву №712 пласта Н-8 - 2171 т.; на лаву №3 пласта Н-7 - 1349 т.

Перероблено на збагачувальних фабриках 1244,9 тис.т. рядового вугілля , що нижче чим за 2012р.(на 20,2 тис.т.).

Зольність добутого вугілля при плані 31,8% фактично складає 31,3%, у порівнянні з минулим періодом ріст зольності складає 1,6% за рахунок: збільшення добутого 29,4% з більш високозольною лавою №3 (2013г.: зольність по дільниці №1 -35,0%, по дільниці №2 -25,4%).

За 2014 рік план видобутого вугілля по ДП «Шахта імені С.М.Кірова» виконаний на 142,9%. При плані 963 тис.т фактично добуто 1376,0 тис.т, що більше чим за відповідний період минулого року на 64,8 тис.т.

Середньодобова добича при плані 3147 т. фактично складає 3826 т, навантаження на очисний забій складає 1883 т., в тому числі: на лаву №712 пласта Н-8 -2431 т., що на 260 т. більше чим в 2013г.; на лаву №3 пласта Н-7 -1328 т, що на 40 т менше чим в 2013г.

Програма проходження підготовчих гірничих виробіток виконана на 121,1%. При ствердженій програми 5800 м, фактично пройдено 7026 м, в тому числі відкривних та підготовчих виробіток пройдено 4516 м, що більше рівня минулого року на 330 м. Темпи проведення підготовчих виробіток складає 48,6 м в місяць, вище, чим за 2013 рік на 5,4 м.

За 2015 рік програма добутку вугілля по ДП «Шахта імені С.М.Кірова» виконаний на 156,6%. При затверджуваній програмі 960 тис.т, що більше, чим за 2014 рік на 156,6 тис.т.

Середньодобова добича при плані 3127 т. фактично складає 4143 т, навантаження на очисний забій складає 2030 т., в тому числі: на лаву №714, № 716 пласта Н-8 – 2884 т, що на 453 т. більше чим в 2014 року; на лаву №3 пласта Н-7 – 1241 т, що на 85 т менше чим в 2014 року.

Програма проходження підготовчих гірничих виробок виконання на 122,8%. При ствердженні програми 5800 м, фактично пройдено 7120 м, в тому числі відкривних та підготовчих виробок пройдено 3696 м, що менше рівня минулого року на 820 м.

Темпи проведення підготовчих виробок склали 37,0 м в місяць, нижче, чим за 2014 рік на 11,6 м.

Як результат аналізу рентабельності діяльності даного підприємства за різними показниками, які характеризують рівень віддачі вкладень або міру використання наявних ресурсів у процесі виробництва та реалізації продукції, можна зробити висновок, що на підприємстві протягом трьох років функціонувало досить успішно.

Проведений аналіз структури джерел засобів на підприємстві свідчить, що частка власних засобів у загальній сумі джерел засобів підприємства становить від 69% до 75%, тобто в кожних 100грн. вкладених у діяльність підприємства, містяться 69грн.-75грн. власного капіталу. Коефіцієнт фінансової стійкості свідчить про ефективне співвідношення на підприємстві між власними і залученими коштами і загальній структурі джерел засобів, можна сказати про фінансову стійкість підприємства.

Собівартість вугільної продукції за 2013 рік склала 154092 тис. грн. або 155,59 грн. На 1 т, що вище плану на 3,41 грн. і більше, чим за 2012 рік на 12,14 грн. Собівартість вугільної продукції за 2014 р. склала 193963 тис.грн. або 174,50 грн. на 1 т, що більше плану на 3,26 грн. Собівартість вугільної продукції за 2015 рік склала 228796 тис.грн. або 193,93 грн. на 1т, що менше плану на 12,15 грн.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ДП «ШАХТИ ІМЕНІ С.М.КІРОВА»

3.1. Пошук вузьких місць у виробничій діяльності підприємства

Гірські роботи на шахті ведуться на горизонті 530 м. У зв'язку з цим на шахті вже тривалий час існує проблема з транспортуванням і видачею на поверхню здобутого вугілля. Ока полягає в тому, що транспортна лінія складається з 12 стрічкових конвейерів загальною протяжністю 3,5км, нескінченної откати по ухилу №5 пл. Кб, протяжністю 600м, і транспортування вугілля у вагонетках електровозами на відстань 1500м. Магістральні конвейери повністю фізично зношені і вимагають заміни разом з транспортерною стрічкою. Для поліпшення їх стану необхідна заміна основних вузлів і конвейерної стрічки, що практично неможливе через відсутність на шахті засобів.

З ситуації, що склалася на шахті, технічною Радою шахти ухвалено рішення про перекидання вантажопотоку вугілля на стовбур №3, що дозволить ліквідувати 8 стрічкових конвейерів загальною протяжністю 2,7км, нескінченну откату по ухилу №5 пл. Кб, откату електровоза на гір. 384м скоротити витрату електроенергії, штат обслуговуючого персоналу, протяжність підтримуваних гірських вироблень.

Після реалізації проекту «Удосконалення комплексу поверхні стовбура №3» підземний транспорт не буде «вузьким місцем» в роботі шахти

Вузькими місцями в роботі підйому кліті стовбура №3 є відпрацьовані свій ресурс підйомні і гальмівні канати, кліті з підвісними пристроями і ловцями, а також копрові шківви.

Для подальшої експлуатації підйому кліті стовбура №3 потрібна заміна підйомних і гальмівних канатів, клітей і копрових шківвів, а також продовження терміну служби підйомної машини.

По решті чинників «вузьких місць» немає.

У зв'язку з тим, що роботи по перекиданню вантажопотоку, вугливши на стовбур №3, в районі якого ведуться всі гірські роботи, знаходяться у стадії закінчення, інститутом «Луганськіпрошахт» виконано техніко-економічне обґрунтування (ТЕО) доцільності доробки запасів в якому передбачається видобуток вугілля в об'ємі 130тис тонн в рік (433т в доба)) з відробітком запасів до 2029г. по пл. КЗ! - 1132тис.тонн, по пл. Кб - 1524тис.тонн, по пл. К7 - 495тис.тонн.

В зв'язку з цим ТЕО передбачається забезпечити технологічну можливість видобутку вугілля, скоротити протяжність підтримуваних вироблень, а також довжину підземного транспорту вугілля, для чого зберігаються до подальшої експлуатації розкриваючі вироблення, що мають безпосередній вихід на поверхню: стовбур №3, вентиляційні свердловини №4 і №5, а також законсервований стовбур №5 шахти «Голубовська», для розкриття рудвора якого необхідно пройти 12м гірського вироблення. Для відробітку пл. Кб і пл. К7 необхідно на гір. 440м стовбура №3 проходження обхідної гілки рудвора і устаткування комплексу обміну вагонеток.

Транспорт вугілля по допоміжному квершлагу гір. 384м до вантажного пункту на квершлагу до стовбура №3 здійснюється існуючими стрічковими конвейерами №15 і №16 загальною довжиною 300м і скребковим конвейером СП-202, змонтованим в знов пройденому похилому ходці завдовжки 60м. Транспорт вугілля від вантажного пункту до стовбура на відстань 200м буде проводитися за допомогою маневрової лебідки ЛВД-24 або електровозом з подальшою видачею вугілля у вагонах клітями стовбура №3. На поверхневому комплексі стовбура №3 оборується круговий перекидач з конвейєрною естакадою для розвантаження вагонеток з вугіллям і подальшим вантаженням його в автомашини, і бічний перекидач для розвантаження вагонеток з породою з вантаженням в автомашини. В роботі по транспортуванню вугілля, породи і матеріалів на гір. 530м буде потрібно два електровози типа АМ8Д і один резервний.

Для забезпечення передбачених ТЕО об'ємів видобутку вугілля необхідно обладнати лаву №52 пл. КЗ! і лаву №57 пл. КЗ! технологічним устаткуванням (перелік додається) на загальну суму 3860тис.грн., а також вкомплектувати водовідливне господарство необхідною кількістю насосних агрегатів (перелік додається) на суму 231,7тис.грн.

При виділенні шахті необхідних засобів на ці цілі, які в десятки разів менше витрат на її закриття, створення на базі ліквідовуваної шахти нового підприємства можливо виконати техніко-економічні показники передбачені в ТЕО інституту «Луганськгіпрошахт».

3.2. Моделювання процесу реструктуризації підприємства

Життя проходить в умовах постійних змін, деякими з яких необхідно управляти. Для управління змінами необхідно чітко виділити об'єкт змін. Це можна здійснити за допомогою двох підходів.

Традиційний, якісний підхід полягає в наступному. Спочатку кожен складову частину менеджменту (оргструктуру, фінанси, облік, систему мотивації і т.д.) потрібно спробувати описати більш менш систематично. Потім необхідно зрозуміти інформаційну підставу, тобто причини, які привели до необхідності зміни стану компанії. Наступний крок — визначити інструменти, за допомогою яких можна впливати на компанію, щоб змінити її стан. Нарешті, все це треба сформулювати у вигляді якоїсь методики, політики і програми реалізації змін.

В кінці ХХ в. в області теорії управління змінами намітилися нові підходи. З одного боку, різко спрощується задача опису об'єкту змін і дій на нього — в результаті введення стандартної мови або типових наборів облікових реєстрів. Завдяки цьому об'єкт і методи змін вельми легко відтворюються, хоча, безумовно, опис об'єкту в цілому стає більш бідним. З другого боку, з'являється можливість розрахунків, оцінок різних варіантів, моделювання ситуації. Цьому сприяють, зокрема, нові інформаційні технології, які багато разів збільшують наші

обчислювальні можливості. Таким чином, те, що втрачається в результаті спрощення опису об'єкту, компенсується різким збільшенням ресурсів аналізу і моделювання.

Поєднання двох підходів: різкого спрощення опису компанії і різкого збільшення можливостей для аналізу — дає нову парадигму рішення задач в менеджменті, в основі якій лежать інжинірингові ідеї. В цій парадигмі, щоб поставити задачу в менеджменті, потрібно поступити точно так, як і поступають із задачами по управлінню технічними об'єктами, а саме: задати набір фазових змінних, що описують об'єкт; правила опису диференціала (в яких термінах описується рух об'єкту); цільові функції або критерії, яких треба досягти в ході управління рухом цього об'єкту; управляючі дії. Маючи такого типа опису мети, стану і управляючих дій, пов'язаних з цим станом, можна застосувати до задачі управління змінами філософію нового підходу до поведінки реструктуризації. В першій частині матриці розташовується існуюча структура підприємства (найменування підрозділів і їх функціональні обов'язки), а в другій — передбачувана структура підприємства з урахуванням цілей і задач змін, що проводяться. Реструктуризація спирається на моделювання системи «як є» і припускає проектування системи «як потрібно». Програма змін структури показує, які ланки і функції з'являються або зникають в існуючій організаційній моделі і які нові відносини встановлюються між підрозділами.

Для проведення змін необхідно чітко уявляти собі програму передбачуваних дій з урахуванням виконавців, відповідальних за їх виконання, витрат і термінів здійснення (таблиця 3.1).

Існує декілька підходів до вдосконалення реструктуризації компанії. Підхід, розроблений в школі управління Orlikowski & Hofman, припускає радикальне перепланирование бізнесу за допомогою новітніх технологій управління, але без урахування існуючої організації бізнесу. Проте, небагато компаній мають нагоду (у тому числі і фінансову) перепроєктувати бізнес для того, щоб почати "з чистого листа папери": люди, устаткування і ділове знання не можуть так легко бути

піддані радикальним змінам. Крім того, в процес трансформації компанії неминуча поява нових непередбачених перешкод і нових можливостей.

Таблиця 3.1

Програма дій по реструктуризації функціональних обов'язків

№	Заходи	Відповідальний за виконання	Зразковий термін проведення	Орієнтовна вартість
1	Комплексний аналіз поточного стану підприємства	Фінансовий відділ	1,5-2 місяці	5 тис. грн.
2	Аналіз чинників зовнішнього середовища	Відділ збуту	1 місяць	3 тис. грн.
3	Формування цілей і задач реструктуризації, складання стратегічного плану розвитку	Центр розвитку компанії	3 місяці	7 тис. грн.
4	Узгодження стратегічного плану з системою кратко- і середньострокового планування, калькуляція витрат на проведення заходів, доведення поставлених задач до виконавців	Планово-економічний відділ	2 місяці	10 тис. грн.
5	Упровадження прогресивних норм праці	Заступник ГД по економіці	3-6 місяців	10 тис. грн.

Альтернативний підхід припускає поетапне проведення змін в компанії шляхом вивчення існуючих кризових явищ і шляхів їх запобігання, поступового вдосконалення бізнес-процесів. Цей підхід знайшов віддзеркалення, зокрема, в системі Загального управління якістю (TQM). Проте, як показує практика роботи з українськими підприємствами, деякі типи змін можуть не принести бажаного результату або привести до краху, якщо вони проведені частково, поступово або дуже повільно. Існуючі інструментальні засоби часто неадекватні, коли йдеться про необхідність радикальної зміни в постановці антикризового управління в компанії.

Слід зазначити, що як і при реалізації радикальних, так і при упровадженні поступових змін компанії неминуче стикаються з труднощами. В основному, це зв'язано з тим, що багато керівників (як українських, так і західних компаній) не до кінця враховують взаємозв'язок між технологією, практикою і стратегією. Часто розробка нового продукту, установка виробничої лінії, зміна стратегії

ухвалення рішення або системи комунікацій розглядаються ізольованими, тоді як реалізація будь-якої з перерахованих дій зачіпає численні аспекти організації компанії.

Визнання керівниками вирішальної ролі взаємозалежності різних елементів бізнесу і її дії на кінцевий результат приводить до використання принципово нового методу аналізу. Керівники повинні планувати стратегію, яка бере до уваги і координує взаємодію всіх компонентів системи бізнесу. Така взаємодія може також створювати ряд позитивних ефектів, що посилюють навіть невеликі кроки на шляху антикризового управління безперервними змінами.

Використовування матриці змін дозволить керівникам не тільки дозволити дилему спадкоємності радикального або поступового процесу зміни на своєму підприємстві, але і здійснювати ефективне управління безперервним вдосконаленням свого бізнесу.

Матриця змін — спосіб ідентифікувати зв'язки між «практиками» (діями антикризового управління, що робляться). Це графічне віддзеркалення і закріплення, втручання у взаємозв'язки між бізнес—процесами, виявлення ефекту синергії від цієї взаємодії.

Озброєний цим знанням, керівник змінами в компанії може використовувати інтуїтивні принципи, щоб шукати пункти, важелі для здійснення більш гладкого переходу компанії. Як тільки нова система антикризового управління побудована, повноваження можуть більш ефективно бути делеговані для точкового (попроцесного) виконання і оптимізації.

На матриці графічно зображаються практики ведення бізнесу в компанії як з позитивним, так і з негативним впливом на бізнес. Система оцінки призначена для тих практик, які мають найбільше значення для компанії.

Слід підкреслити, що при складанні матриці використовуються інтуїтивні принципи пошуку важелів для здійснення плавного переходу компанії до нових практик в бізнес-процесах. У зв'язку з цим дуже важливе створення команди

професіоналів, які мають певні навички в областях, що піддаються змінам, і гарантують підтримку змін на подальших стадіях

Матриця змін складається з трьох матриць і поля оцінок організатора процесу. Матриці представляють (1) — поточний набір організаційних дій (практик), (2) — бажаний набір, і (3) — перехідний стан, який сполучає (1) і (2). Реалізація матриці припускає виконання наступних кроків (рис. 3.1).

Матриця змін		Ступінь важливості	Гнучка організація		Усунення всіх витрат, що не приносять додаткову вартість		
			Універсальне устаткування	Великий ступінь відповідальності, культура і лідерство	Зниження запасів матеріалів, готової продукції і незавершеного виробництва	Менша кількість рівнів управління	Реалізація об'єктів соціальної культури
Нізкозатратні операції	Старе устаткування	-1	-	-			
	Обмеження у виконанні роботи	-2	-	-		-	
	Наявність збиткових виробництв						
Підвищення вимог до продукції	Відрядна заробітна платня	1					
	Великі запаси МТО і готової продукції	-1					
Побудова оптимальної виробничої структури	Наявність об'єктів незавершеного будівництва	-1					+
	Наявність невживаної виробничої потужності	-2					+
Побудова оптимальної організаційної структури	Численність рівнів управління			-			
	Дублювання функцій різними відділами	-1		-		-	
Ступінь важливості			2	2	2	1	

Рис. 3.1. Матриця змін: оцінка ведення бізнесу і управління змінами

Крок 2 — Визначення перехідних взаємодій. Будується перехідна матриця (матриця перехідного стану) — прямокутна матриця, об'єднуюча горизонтальну і вертикальну матриці. Вона допомагає визначити ступінь труднощі переходу від існуючої практики організації бізнес-процесів до бажаної.

Необхідність створення перехідної матриці і її позитивне значення полягає в тому, що вона показує взаємодії в процесі переходу від існуючих практик до нових.

Крок 3 — Оцінка організаторами процесу змін. Важливу роль грає оцінка існуючих і упроваджуваних практик організаторами процесу змін в компанії. Загальновідомо, що для створення хорошого продукту необхідно прислухатися до "голосу споживача". Якщо компанія створює нові бізнес-процеси і хоче, щоб вони були більш ефективні, необхідно також прислухатися до "голосу організатора процесу змін" (часто це власники підприємства). Кожна практика оцінюється експертами, що становлять матрицю, за певною шкалою. Наприклад:

+2 — практика у край важлива (оптимально організований бізнес-процес);

+1 — практика важлива;

0 — практикою можна нехтувати;

-1 — практика створює деякі труднощі в ефективній організації бізнесу, її бажано замінити / трансформувати;

-2 — практика створює істотні труднощі в організації успішного бізнесу, її необхідно замінити / трансформувати.

На основі експертних оцінок формується план реалізації запропонованих змін з урахуванням комплексу заходів по усуненню суперечностей і посиленню позитивних ефектів.

3.3. Упровадження інвестиційного проекту

В жорстких умовах існування вугільної промисловості, хронічних неплатежів за спожите вугілля, велику роль на ринку енергоносіїв грають фірми, що займаються інвестуванням вугледобувної галузі.

В рамках вдосконалення діяльності шахти пропонується запровадження інвестиційного проекту. Ідеєю даного інвестиційного проекту є збільшення обсягів видобутку вугілля за рахунок оснащення лави і модернізації технології здобичі на основі вживання високопродуктивного гірсько-шахтного устаткування - мехкомплекса ЗКД-90т .

В рамках інвестиційного проекту в ГОАО передбачається виділення ділянки по видобутку вугілля у вигляді умовно виділеної організаційної структури без створення юридичної особи. Дана структура є об'єктом інвестування, має самостійний розрахунок фінансово-економічних показників і виділена в окремий бухгалтерський баланс.

Для того, щоб взнати чи виправдає себе даний проект ми розрахували економічну ефективність роботи лави. Дані для розрахунку приведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Початкові дані для розрахунку економічної ефективності роботи лави

Найменування показників	Прийняті позначений	Од. вим.	Показники
1. Плановане навантаження на очисний забій	Qсут	т/сут	1500
2. Промислові запаси вугілля	Ппр	тис.тн.	560
3. Термін відробітку лави	Хмар	міс./год.	12,6 міс./ 1,05 роки
4. Об'єм проведення підготів. Виробіток		м	1430
5. Витрати на проведення всіх підготовчих вироблень	Зп	тис.грн.	2450,8

продовження табл.3.2

Найменування показників	Прийняті позначений	Од. вим.	Показники
6. Витрати на монт.-демонт. роботи	З м.д.	тис.грн.	60,4
7. Витрати в очисному забої за весь період його експлуатації в т.ч.: фундація оплати праці нарахування на заробітну платню Матеріали	І оч	тис.грн. тис.грн. тис.грн. тис.грн.	6188,1 3723,5 1377,7 1086,9
8. Капітальні витрати на купівлю очисного і іншого участкового устаткування	ДО	тис.грн.	5081,93
9. Нормативний термін служби обладнання	Тоб	років	6
10. Фактичні витрати на здобич і реалізацію вугілля по шахті	Зш	тис.грн	55457
11. Фактичні сумарні витрати по всіх ділянках здобичі	Здоб	тис.грн.	11937,6
12. Фактичні сумарні витрати по всіх підготовчих ділянках	Зподг	тис.грн.	6067,2
13. Кількість очисних і підготовчих ділянок шахти	п		3
14. Період, за який приймаються витрати З ш, Здоб, Зподг	Тш	міс.	12
15. Планована к-ть робочих днів в році	N	днів	354
16. Проектна ціна 1 тонни вугілля	Ц	грн.	58,89

Результати розрахунків зведені в таблиці 3.3.

З розрахунків видно, що даний проект не є збитковим і надалі може бути застосований на практиці.

У зв'язку з тим, що в процесі отримання інвестиційного кредиту виникає цілий ряд ризиків, в дипломному проекті з метою вдосконалення діяльності шахти була проаналізована можливість виникнення декількох критичних ситуацій, які можуть мати негативну дію, серед них: ризик втрати майна, ризик

втрата часу, ризик невиконання зобов'язань, ризик капітальних вкладень (інфляція), політичний ризик.

Таблиця 3.3

Зведена підсумкова таблиця техніко-економічних показників

Найменування показників	Од. вим.	Показники
Запаси вугілля	тис.тон	560
Проектний термін відробітку ділянки	міс. Років	12,6 1,05
Проектне навантаження на забій	т/сут. т/міс.	1500 44250
Витрати на придбання устаткування	тис.грн.	5142,33
Загальні витрати на підготовку і експлуатацію	тис.грн.	22697,3
Проектна ціна вугілля	грн/т	58,89
Виручка від реалізації вугілля	тис.грн.	47324,3
Прибуток досягши проектних показників	тис.грн.	32834,1
Величина порогу рентабельності	т/мес. т/сут.	16845 571
Термін відробітку лави при досягненні порогу рентабельності	міс. років	33,2 2,8

Розроблена в дипломному проекті програма захисту ризиків, представлена нижче (таблиця 3.3), не включає заходу щодо захисту від політичного ризику. Він не залежить від діяльності керівництва шахти і холдингу в цілому. В той же час, загальна концепція і тенденції економічного розвитку України приведуть до зниження темпів інфляції і стабілізації економічного і політичного розвитку країни, що створює сприятливу обстановку для розвитку виробництва.

Таблиця 3.4

Види ризиків і способи їх мінімізації

Види ризиків	Способи мінімізації ризиків
Ринковий ризик	Розробка технічних заходів щодо поліпшення якості вугілля
Ризик втрати майна	1. забезпечення правильної експлуатації устаткування
	2. впорядкування системи провітрювання виймальних і підготовчих ділянок
	3. вибір оптимальних параметрів по управлінню кривлею, охорона штреків
	4. вживання комплексу заходів дегазації
	5. пристрій водовідливних каналок, стаціонарних водозбірників
Ризик втрати часу	Своєчасним забезпеченням шахт всім необхідним займається «Углепоставка», в структуру якої влилося ГОАО «УМТС»
Ризик невиконання зобов'язань	Своєчасне забезпечення лав механізованими комплексами, правильна організація виробництва дозволить нам утілити в строк намічену програму по стабілізації роботи підприємства і виконати перед інвесторами узяті на себе зобов'язання по погашенню кредиту.

Таким чином, з таблиці 3.4 видно, що існують певні ризики, такі як ринковий ризик, ризик втрати майна, ризик втрати часу, ризик невиконання зобов'язань, але існують і способи мінімізації цих ризиків, які також представлені в таблиці 3.4.

3.4. Елементи технологічних інновацій, пов'язаних з поліпшенням виробництва продукції

З переходом до ринкової економіки керівники підприємств дістали можливість самостійно вирішувати: що проводити і кому продавати, де придбати необхідні ресурси, як їх використовувати, щоб забезпечити доходи достатні для оплати праці і самофінансування подальшого розвитку. Для вибору кожного рішення потрібно володіти відповідною інформацією, провести розрахунки альтернативних варіантів дій, знайти критерії відбору якнайкращого варіанту з урахуванням взаємозалежності всіх рішень. Нововведення, тобто практичне здійснення якісне нових рішень, і складають суть і зміст стратегії підприємства. Процеси, що дозволяють поліпшити якість вугілля, що здобувається і відвантаженого, відносяться до технологічних інновацій.

Технологічні інновації - заходи, направлені на створення і освоєння у виробництві нової продукції, технологій і матеріалів, модернізацію устаткування, реконструкцію виробничих будівель і їх оснащення, реалізацію заходів щодо охорони навколишнього середовища.

Розробка заходів щодо поліпшення вугілля, що здобувається і відвантаженого, проводиться по всіх вугільних підприємствах, незалежно від того, знижується, збільшується або не змінюється зольність. Заходи розробляються по очисних, підготовчих забоях, підземному транспорту, поверхневому комплексу, по збагачувальних установках. Для розробки заходів щодо поліпшення якості вугілля, що здобувається і відвантаженого, необхідно проаналізувати гірсько-геологічні і гірничотехнічні умови діючих лав шахти, підготовчих забоїв, схем підземного транспорту, поверхневого комплексу, а також можливості збільшення об'єму збагачення вугілля. При розробці заходів щодо поліпшення якості вугілля, що здобувається, необхідно орієнтуватися на вживання прогресивних технологічних рішень з використанням

високопродуктивного устаткування, серійно що випускається промисловістю в даний час і що рекомендується для вживання.

До заходів, що дозволяють підвищити якість вугілля, можна віднести:

на очисних роботах - вибір типу виймальної машини, відповідного конкретним умовам і що виключає підрубання порід ґрунту і кривлі; забезпечення регулювання виймальних машин по потужності пласта без виїмки бічних порід; збільшення швидкості подачі комбайна; упровадження розрідженої схеми набору різців; встановлення тічок і жолобів на перевантажувальних пунктах в штреках, що зменшують швидкість руху потоку вугілля і висоту його падіння; при слабкій кривлі з метою ліквідації додаткового надходження породи у вугілля – розробку паспортів кріплення лав, що передбачають затягування кривлі, кріплення кривлі анкерами і др.; максимальне обмеження буропідричних робіт в очисних забоях і на кінцевих ділянках лав; складання календарних планів гірських робіт, що забезпечують оптимальне співвідношення виїмки пластів різної зольності;

на підготовчих роботах і підземному транспорті – упровадження технологічних схем проведення вироблень з роздільною виїмкою вугілля і породи, а також з вживанням у випереджаючому вугільному забої нарізних комбайнів або вибурювання вугілля; заміну скребкових конвейерів стрічковими; спрощення технологічної схеми транспорту (скорочення кількості конвейерів і кількості перевантажень); зменшення (скорочення) висоти перепадів на конвейерах і їх кількості; упровадження конвейерної доставки замість самотечної; вживання канатно-стрічкових і пластинчастих конвейерів, що згинаються, з максимальною довжиною ставу; вживання шахтних вагонеток з ресорною підвіскою кузовів і з пружинячим автозчепленням, а також з невеликою висотою кузова; вживання конвейерів-дозаторів на підйомних установках;

на технологічному комплексі на поверхні і на вугільних складах – устаткування вантажних бункерів стрічковими конвейерами з метою більшого їх заповнення і зменшення переробки вугілля через аварійні склади; заміну

скребкових конвейерів стрічковими для подачі вугілля з вугільних складів в залізничні вагони; установку датчика контролю рівня завантаження вантажних бункерів вугіллям; установку спіральних або каскадних (східчастих) спусків у вантажних бункерах.

При здобичі відбувається засмічення вугілля бічними породами прослою, кривлі («помилкова» і легкообрушаєма кривля, притяла), ґрунти (поддування ґрунту, притяла). Щоб не допускати засмічення вугілля породою на 3 східній лаві при легкообрушаємої кривлі, необхідне додаткове кріплення.

Таблиця 3.5

Витрата спец. кріпи для кріплення лави

Найменування	Довжина лави, м	Посування лави, м	Норма витрати на 1 м, шт	Витрата на місяць, шт.	Ціна, грн.	Сума, грн.
Спец. крепь	209	3	1	209	64,70	13522,3

$13522,3 \text{ грн.} * 12 \text{ міс.} = 162268 \text{ грн.}$

Витрати на оплату праці ланки кріпильників складуть:

$209 \text{ м} * 15,40 \text{ грн.} = 3218,6 \text{ грн.}$

15,40 грн. – розцінка на кріплення кривлі

$3218,6 \text{ грн.} * 1,15 \text{ (премія)} = 3701,4 \text{ грн.}$

$3701,4 \text{ грн.} * 12 \text{ міс.} = 44417 \text{ грн.}$

Разом витрати на кріплення кривлі складуть $162268 + 44417 = 206685 \text{ грн.}$ в рік.

Також доцільно вести роздільну виїмку вугілля і породи з підготовчих ділянок. Для цього необхідний монтаж додаткового стрічкового конвейера 1 ЛТ–800Д протяжністю 1250 м., вартість якого складає 477632 грн. Норма амортизаційних відрахувань складає 20 %

Сума річних амортизаційних відрахувань складе:

$477632 * 20 \% = 95526 \text{ грн.}$

Витрати на оплату праці горномонтажників складуть:

$$1250 \text{ м} * 4,85 \text{ грн} = 6062,5 \text{ грн.}$$

4,85 – розцінка на монтаж стрічкового конвейера

$$6062,5 * 1,15 \text{ (премія)} = 6972 \text{ грн.}$$

Разом витрати на проведення роздільної виїмки вугілля і породи з підготовчих забоїв складуть

$$477632 + 6972 = 484604 \text{ грн}$$

РОЗДІЛ 4. РОЗРАХУНОК ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Вибір форм і методів виходу підприємства з кризи залежить від очікуваних результатів (потенційної прибутковості), бажаного терміну досягнення таких результатів, необхідних для цього засобів і можливостей їх одержати. Реалізація вибраного заходу повинна забезпечити задовільний стан підприємства на поточний період і перспективу. При цьому потрібно враховувати соціальне і екологічне наслідки кожного заходу.

Найважливішою умовою для ухвалення рішень є їх ретельне техніко-економічне обґрунтування. У зв'язку з цим обов'язковою і необхідною складовою частиною проекту реструктуризації підприємства є бізнес-план для тих нових підприємств, які виникають унаслідок цього процесу.

Оцінка ефективності проектів реструктуризації здійснюється по очікуваних результатах поліпшення фінансово-економічного і екологічного стану підприємства за рахунок економії ресурсів, прискорення обороту капіталу при збереженні гарантій соціального захисту працівників.

Об'єм засобів (Іс) для проведення реструктуризації підприємства можна визначити по формулі

$$I_c = Z_c - (P - Pf) \quad (4.1)$$

де Z_c — необхідна загальна сума витрат на здійснення заходів, що забезпечують рентабельну роботу неплатоспроможного підприємства;

P_v — об'єм внутрішніх резервів підприємства, які можуть використовувати для фінансового оздоровлення;

P_f — об'єм фінансової допомоги з боку інших підприємств, зацікавлених в рентабельній роботі неплатоспроможного підприємства.

Загальний об'єм засобів, необхідний для проведення реструктуризації складає близько 100 млн. грн., у тому числі за рахунок внутрішніх резервів до 30 млн. грн. Отже, проведення даних заходів можливе тільки за рахунок засобів, вкладених стратегічним інвестором. З них лєвова частка засобів доводиться на

технічне переозброєння виробництва, зміну технологічного і виробничого циклу. Також значні грошові кошти зажадає освоєння нових видів продукції, наприклад вагонів для метрополітену (близько 5 млн. грн.). Освоєння виробництва вагонів дозволить завантажити виробничі потужності підприємства в течії 5 років на 100 одиниць в рік, що дозволить підприємству одержати прибуток в розмірі від 500 до 1000 тис. грн. в рік.

Внутрішні резерви підприємства можна сформувати частково шляхом продажу об'єктів незавершеного будівництва (до 10 млн. грн.), об'єктів соціально-культурного побуту (до 5 млн. грн.), а також від відмови в обслуговуванні даних об'єктів (до 5 млн. грн.).

Слід зазначити те, що від ступеня фінансування (в якому об'ємі воно проводитиметься) і від рішучості і компетентності керівництва залежатиме успіх або поразка реструктуризації.

При успішному ж її проведенні передбачається відновлення найбільшого тепловозбудівного підприємства серед країн СНД. Проведення реструктуризації дозволить:

- скоротити витрати на обслуговування невживаних виробничих площ практично на 100%;

- скоротити запаси матеріалів і комплектуючих в 3-4 рази;

- підвищити життєвий цикл виготовлення виробу в 2 рази;

- понижити енергоємність виробництва більш ніж в 2 рази;

- понижити трудомісткість продукції;

- освоїти нові ринки збуту на пострадянському просторі і появу нових ринків збуту в Азії і т.д.

В цілому, проведення реструктуризації дасть позитивний економічний і соціальний ефект, який полягатиме в істотному підвищенні річного обороту підприємства (в 4-5 разів), рентабельності в 10%, збільшенні податкових відрахувань підприємства в 3-4 рази, збереженні кількості робочих місць і поява нових.

ВИСНОВКИ

Як показує досвід реформування господарської діяльності виробничих комплексів, реструктуризація є дієвим інструментом інтенсивного підвищення конкурентоспроможності підприємств. При цьому вона розглядається як органічний набір заходів по приведенню діяльності підприємств і компаній у відповідність із зовнішніми ринковими умовами господарювання і виробленою конкурентною стратегією функціонування і розвитку виробництва.

Реструктуризація направлена на зростання ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності підприємств і продукції, що випускається ними, а також на поліпшення їх інвестиційної привабливості. Часто вона включає комплекс заходів, направлених на вдосконалення організаційної структури і функцій управління: модернізацію технічних і технологічних аспектів виробництва; вдосконалення фінансово-економічної політики; зниження виробничо-збутових витрат; краще використання матеріальних і трудових ресурсів; створення сучасної інформаційної системи і документообігу.

Формуванню програми реструктуризації винен передувати ґрунтовний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, його активів і пасивів, дебіторської і кредиторської заборгованості, забезпеченості власними засобами, існуючих і можливих замовлень, попиту і цін на продукцію і послуги. Це дозволяє виявити причини кризового стану, намітити способи його подолання.

На ряду з традиційними заходами «поліпшення і вдосконалення» системи управління, будуть потрібно глибинні перетворення, що базуються на переосмисленні ролі, місця і місії підприємства в цьому світі.

Найважливіші способи поліпшення фінансового стану підприємств - збільшення випуску конкурентоздатної, користується попитом продукції, зниження її собівартості і збільшення виручки на рубель продажів. А зростання реалізації продукції пов'язано з розширенням платоспроможного попиту на якісну вітчизняну продукцію в результаті збільшення заробітної платні, пенсій,

стипендій; обмеження і регулювання імпорту на користь російської економіки, стимулювання капітальних вкладень на технічне переозброєння, реконструкцію, модернізацію підприємств, інновацій; вдосконалення структури експорту-зниження в ньому частки сировини і підвищення частки продукції оброблювальних виробництв і галузей; збільшення державних замовлень на державному, регіональному і міжрегіональному рівнях і масштабів суспільних робіт.

Розрізняють наступні форми реструктуризації: організаційно-правова; управлінська; технічна; корпоративна реструктуризація (реорганізація); економічна; фінансова; всестороння.

Розробка програми реструктуризації — це цілий комплекс робіт, починаючи від опрацювання концепції реструктуризації підприємства, цілей і стратегій його розвитку до формування конкретного бізнес-плану реструктуризації. Етапи опрацювання програми реструктуризації:

1. Проведення комплексного аналізу стану підприємства.
2. Виявлення внутрішніх резервів і можливостей економії матеріально-технічних ресурсів.
3. Опрацювання доцільності і можливості реструктуризації майнового комплексу підприємства.
4. Опрацювання можливостей і найреальніших перспектив розвитку підприємства.
5. Розробка пропозицій по оптимізації системи управління підприємством.
6. Можливості залучення зовнішнього фінансування для забезпечення поточної фінансово-господарської діяльності і перспективного розвитку підприємства.
7. Складання "бізнес-плану реструктуризації".

В даний час в проектах реструктуризації застосовується велика кількість щодо нових методологічних підходів, що використовуються на різних етапах і

для різних цілей (TQM, управління знаннями, управління проектами, система «точно в строк» і т.д.). Упровадження цих ефективних концепцій управління дозволяє реструктуризованому підприємству вирішити наступні задачі: підвищити керованість і ефективність роботи підприємства; понизити витрати, збільшити об'єм продажів; укріпити конкурентні позиції підприємства; привернути інвесторів.

Проведений аналіз показує, що в даному випадку необхідна всестороння реструктуризація, що зачіпає всі сторони діяльності підприємства.

В найзагальнішому вигляді можна сказати, що перед підприємством сьогодні стоїть задача, яка полягає в тому, щоб спробувати за короткий проміжок часу вийти на світовий рівень конкурентоспроможності вироблюваної продукції за рахунок оптимальної кооперації (не обмежуючись при цьому рамками України), виділення і розвитку власних пріоритетів в технології і залучення для цього з метою отримання "know-how" і інвестицій на взаємовигідній основі партнерів, в першу чергу, через межі України.

Пропонована стратегія передбачає:

1.Орієнтацію на привернуті засоби (кредит або інвестиції) через межі України, які можуть бути привернуті тільки на основі взаємовигідної співпраці (спільне підприємство, сумісне виробництво, участь в прибутках і т.д.);

2. Створення технологічних процесів, що дозволяють з невеликими додатковими витратами проводити різні вироби, у тому числі і невеликими партіями.

3. Кооперація і відмова від розвитку тих виробництв, розвивати які економічно невиправдано. У зв'язку з цим поступова відмова від розвитку "інтегрованих" виробництв і перехід на виробництва і технології, доцільність яких обумовлена економічними пріоритетами.

4.Реструктуризація підприємства і перебудова системи управління підприємством з погляду оптимізації управління матеріальними, трудовими і фінансовими ресурсами, розпорядження власністю.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. International Coal Consumption Data. World Coal Consumption, 1980-2011 / <http://www.eia.doe.gov/pub/international/iealf/table14.xls>
2. Азроянц Э.А., Еренкян Б.А. Холдинги. Кн.1. — М.: НИИУ, 1992. — с.48-50.
3. Аистова М.Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям. — М.: Альпина Паблишер, 2011. -287 с.
4. Александров Г.А. Антикризисное управление: теория, практика, инфраструктура. Учебно-методическое пособие. — М.: Изд-во Бек, 2011 г. - 544 с.
5. Антикризисное управление. Учебное пособие для технических вузов. / Под ред. Минаева Э.С., Панагушина В.П., - М.: Приор-Мак, 1998.
6. Антикризисный менеджмент. Учебник. / Под ред. Грязновой А.Г. — М.: Тандэм; Экмос, 1998. — 430 с.
7. Батенко Л. Реструктуризация как путь к финансовому оздоровлению и прибыльности предприятий. // Бизнес. — 2000. - №3. - с.116-117.
8. Белых Л.П., Федотова М.А. Реструктуризация предприятия: Учебное пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001 г. — 399 с.
9. Бень Т., Довбня С. Проблемы и предпосылки эффективной реструктуризации. // Экономика Украины. — 2000. - №8.
- 10.Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Ученій курс. 2-е узд., перераб. и доп. — К.: Єльга, Ника-Центр, 2013. -656 с.
- 11.Бумагостаратели. // Бизнес. — 2014. - №45. — с. 82-89.
- 12.Вуглепром: новий етап реформування. / Президентський вісник, № 19, 28 липня 2015 р.
- 13.Грушенко В.И., Фомченкова Л.В. Выбор стратегии реструктуризации предприятия в условиях экономического кризиса. // Менеджмент в России и за рубежом. — 1999. - №1

14. Дондуков А. Антикризисное управление и реструктуризация предприятий в РФ. – М.: Изд. ГРААЛЬ, 2001 г. -464 с.
15. Европейская стратегия безопасности энергоснабжения. (Зеленая книга). Европейская комиссия. «Интерсоларцентр». - М.- 2014.
16. Енергетичні ресурси та потоки. За ред. А. Шидловського. / УЕЗ. Київ - 2015.
17. Жарковская Е.Л. Антикризисное управление. Учебник. – М.: Омега-Л, 2013 г. -336с.
18. Забулонов А.Б. Реинжиниринг: практические подходы к реорганизации // Менеджмент в России и за рубежом. – 2011. - №1.
19. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” //Голос України. – 1999.-30 липня.
20. Землянський В. Хор відбійних молотків. / Український діловий тижневик „Контракти”, № 24 від 14.06.2015.
21. Кондратьев В.В., Краснова В.Б. Реструктуризация управления компанией: модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации». – М.: Инфра-М, 1999. -272 с.
22. Крыжановский В.Г. Реструктуризация предприятия. Конспект лекций. — М.: Издательство ПРИОР, ИВАКО Аналитик, 1998. — 48 с.
23. Кто на свете всех милее...// Бизнес. – 2015. - №20. - с.62-65.
24. Мазур И.И., Шапиро В.Д. Реструктуризация предприятий и компаний. Справочное пособие для специалистов и предпринимателей. — М.: Высшая школа, — 2000. — 587 с.
25. Мазур И.И., Шапиро В.Д. Реструктуризация предприятий и компаний. Учебное пособие для вузов. – М.: Изд-во Экономика, 2001. -456 с.
26. Мизерная Т. О реструктуризации предприятий // Экономика Украины. – 1999. - №2. – с.86.
27. О утверждении методических указаний по проведению реструктуризации предприятий. Приказ Министерства экономики Украины № 187/2627, 1998.

- 28.Общество потребления расширяет границы. / Мировая энергетическая политика, июнь 2014 г. / <http://stra.teg.ru/lenta/energy/1130>
- 29.Одинцов М.В., Ежкин Л.В. Корпоратизация и реструктуризация как две стороны реформирования предприятия. // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. - №6.
- 30.Ойхман Е.Г., Попов Е.В. Реинжиниринг бизнеса: Реинжиниринг организаций и информационные технологии. – М.: Финансы и статистика, 1997. -336 с.
- 31.Окрепилов В.В. Управление качеством: Учебник для вузов. 2-е изд. – М.: Экономика, 1998.
- 32.Организационная структура предприятий / Коноков Д.Г., Рожков М.А., Смирнов А.О., Яниковская О.Н., издание второе. М.: ИСАРП, 1999. 176 с.
- 33.Основні проблеми розвитку вугільної галузі і регіону Донбасу. Звіт. Київ – 2011-2015.
- 34.Петрук О.М. Банківська справа: Курс лекцій / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир:, ЖДТУ, 2012. – 456 с.
- 35.Положения о порядке реструктуризации предприятий. Приказ фонда государственного имущества Украины. №667, 2011.
- 36.Постанова Кабінету Міністрів України від 6 липня 2011 р. № 938. Київ – 2015.
- 37.Прискорення реструктуризації вугільної галузі та розвиток шахтарських громад України. Світовий банк. 2015.
- 38.Про результати аналізу використання коштів державного бюджету... на закриття вугледобувних підприємств. Звіт Рахункової палати України. Київ – 2014. / <http://www.ac-rada.gov.ua/Ua/44/2011/20111002.htm>
- 39.Прогноз развития мировой энергетики до 2025 года. Потребление первичных энергоносителей. / Зарубежные новости. Выпуск № 18, 2015.
- 40.Прогноз развития мировой энергетики до 2025 года. Потребление угля. / Зарубежные новости. Выпуск № 19, 2015.

- 41.Прогноз развития мировой энергетики до 2025 года. Потребление угля по регионам и странам мира. / Зарубежные новости. Выпуск № 20 - 21, 2015.
- 42.Програма „Українське вугілля”. Затверджена Постановою КМУ №1205 від 19.09.2001 р. Київ – 2015.
- 43.Продюсирование бизнес-процессов. Материалы проекта www.management.com.ua
- 44.Проект „Енергетичної стратегії України до 2030 року та на подальше”. Розділ 12. Перспективні паливно-енергетичні баланси. Київ – 2015.
- 45.Проект „Енергетичної стратегії України до 2030 року та на подальше”. Розділ 8. Стратегія розвитку вугільної промисловості. Київ – 2015.
- 46.Реструктуризация бизнеса или финансовое оздоровление? // Управление компанией. – 2012. - №4.
- 47.Реструктуризация предприятий и компаний. Учебное пособие для ВУЗов. Мазур И.И., Шапиро В.Д. М.: ЗАО "Издательство "Экономика", 2001. - 456 с.
- 48.Реструктуризація вугільної промисловості України: наміри, результати, перспективи. Вугільна промисловість України. / Аналітична доповідь. / Національна безпека і оборона, № 8 -2015.
- 49.Рішення колегії Міністерства палива та енергетики України № 4.3 від 27 травня 2015 року. М. Київ.
- 50.Робсон М., Уллах Ф. Практическое руководство по реинжинирингу бизнес-процессов. / Ред. Эриашвили Н.Д. – М.: Аудит Юнити, 1997 г. – с. 22.
- 51.Родионова Л.И. Реструктуризация предприятия. // Молиформ. – 18-23.09.2000.
- 52.Рожков К., Коноков Д. Техничко-економическіе аспекты развития малого бизнеса на основе реструктуризации градообразующих предприятий//Финансовая газета, 1998. - №2.
- 53.Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Учеб. пособие. –Минск: Новое знание, 2011 г. – 704 с.

- 54.Скудар Р. Основні напрями й особливості реструктуризації підприємства. // Регіональна економіка. – 2013. - №1. с. 85-90.
- 55.Слиньков В.Н. Бизнес-план и организация финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. – К.: Алерта, 2013. - 456 с.
- 56.Стратегия бизнеса: Аналитический справочник. Под общей редакцией академика РАН, д.э.н. Г.Б. Клейнера Москва, "КОНСЭКО", 1998. - 336с.
- 57.Тельнов Ю Реинжиниринг бизнес-процессов М.: Финансы и статистика, 2013.—320 с
- 58.Тренев В.Н., Ириков В.А., Ильдеменов С.В., Леонтьев С.В., Балашов В.Г. Реформирование и реструктуризация предприятия. Методика и опыт. — М.: Издательство ПРИОР, 1998. — 320 с.
- 59.Уткин Э. А. Бизнес – реинжиниринг. М.: ЭКМОС, 1998.
- 60.Фатхутдинов Р.А. Организация производства: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2012. -672 с.
- 61.Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации. –М.: Эксмо, 2013. -544 с.
- 62.Фивейский С.А. Управление реформированием и реструктуризацией компаний. Материалы проекта www.aup.ru
- 63.Финансы: Учеб. пособие/Под ред. проф. А.М.Ковалевой.— 3-е изд., перераб. и доп.— М.: Финансы и статистика, 1999. — 384 с.
- 64.Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. - 460 с., іл.
- 65.Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга (перевод с немецкого). — М.: Финансы и статистика, 1997. — 198 с.
- 66.Шахти поділили на „потрібні” та „зайві”. / Український діловий тижневик „Контракти”, № 35 від 30.08.2015.
- 67.Шевцов А., Земляний М., Дорошкевич А., Вербинський В. та ін. Енергетична безпека України. Стратегія та механізми забезпечення. Дніпропетровськ, „Пороги” – 2015.

- 68.Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. К.:КНЕУ, 2013. - 699 с.
- 69.Экономика предприятия: Учебник / Под ред. проф. О.И. Волкова. - М.: ИНФРА-М, 1998. - 416 с.
- 70.Экономика предприятия: Учебник/ Под общ. Ред. Покропивного С.Ф. – К.: КНЭУ, 2012. – 608с.
- 71.Ямбург П. „Павлоградвугілля”: шахти та надії. / Дзеркало тижня, № 31, 2013.

ДОДАТКИ

СВІТОВА ВУГІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ: ГОЛОВНІ ПОКАЗНИКИ

Найбільші доведені запаси вугілля					
Країна	Кам'яне вугілля, млн. т	Буре вугілля, млн. т	Всього, млн. т	Частка світових запасів, %	Забезпеченість запасами, роки
1. США	115891	134103	249994	25,4	252
2. Росія	49088	107922	157010	15,9	500+
3. Китай	62200	52300	114500	11,6	82
4. Індія	82396	2000	84396	8,6	235
5. Австралія	42550	39540	82090	8,3	243
6. Німеччина	23000	43000	66000	6,7	317
7. ПАР	49520	—	49520	5,0	221
8. Україна	16274	17879	34153	3,5	412
9. Казахстан	31000	3000	34000	3,5	464
10. Польща	20300	1860	22160	2,3	138

Головні світові виробники вугілля			
Країна	Видобуток вугілля, млн. т		
	Всього	У тому числі:	
Кам'яне		Буре	
1. Китай	1294	1294	—
2. США	1019	947	72
3. Індія	337	313	24
4. Австралія	323	257	66
5. Росія	247	168	79
6. ПАР	225	225	—
7. Німеччина	206	31	175
8. Польща	163	103	60
9. Індонезія	93	93	—
10. Україна	83	82	1

Динаміка світового споживання первинних енергоносіїв у 2002р.					
Вугілля	+6,9%	Природний газ	+2,8%	Атомна енергія	+1,6%
Гідроенергія	+1,3%	Нафта	+0,2%	Середнє	+2,6%

Найбільші світові експортери вугілля			
Країна	Обсяги експорту вугілля, млн. т		
	Всього	У тому числі:	
Енергетичне		Коксівне	
Австралія	192,8	86,7	106,1
Китай	90,9	79,4	11,5
ПАР	69,3	69,3	0,0
Індонезія	66,4	66,4	0,0
США	44,1	21,0	23,1
Росія	41,0	34,1	6,9
Колумбія	37,3	37,1	0,2
Канада	30,2	3,1	27,1
Казахстан	28,0	28,0	0,0
Польща	23,0	19,2	3,8
...			
Чехія	5,7	—	—
Угорщина	4,2	—	—
Бельгія	1,9	—	—
Україна	1,9	—	—
Норвегія	1,5	—	—
Індія	1,4	—	—

Питома вага первинних енергоносіїв у світовому виробництві електроенергії у 2002р.					
Вугілля	39,1%	Гідроенергія	17,1%	Атомна енергія	16,9%
Природний газ	17,4%	Нафта	7,9%	ВДЕ	1,6%

Видобуток і споживання вугілля, млн. т нафтового еквіваленту*														
Країна або об'єднання країн	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2001/2002	частка у світі
Видобуток														
Світ загалом	2216	2213	2162	2213	2254	2321	2326	2271	2152	2133	2248	2379	6,2%	
ОЕСР	1035	1017	963	991	996	1016	1038	1033	1006	976	1017	1003	-1,7%	42,2%
Колишній СРСР	295	284	254	225	207	194	188	181	186	197	206	195	-5,6%	8,2%
Росія	155	148	135	121	119	114	109	104	112	116	122	114	-6,4%	4,8%
Польща	91	89	90	89	91	95	92	80	77	71	72	71	-1,3%	3,0%
Україна	69	68	59	49	44	39	40	40	43	42	44	43	-1,9%	1,8%
Казахстан	67	65	57	54	43	39	37	36	30	39	41	38	-7,4%	1,6%
Споживання														
Світ загалом	2218	2204	2200	2219	2255	2336	2324	2280	2163	2217	2255	2398	6,9%	
ОЕСР	1068	1044	1034	1038	1046	1077	1084	1083	1071	1114	1108	1116	0,9%	46,6%
Колишній СРСР	278	266	239	211	193	179	175	166	170	175	180	161	-7,8%	6,7%
Росія	166	155	141	126	119	116	106	100	104	106	110	99	-10,6%	4,1%
Польща	78	73	74	72	72	73	70	64	61	58	58	56	-2,8%	2,4%
Україна	62	64	56	46	42	33	38	37	39	39	39	38	-2,8%	1,6%
Казахстан	38	40	36	35	28	26	22	23	20	23	23	22	-3,3%	0,9%

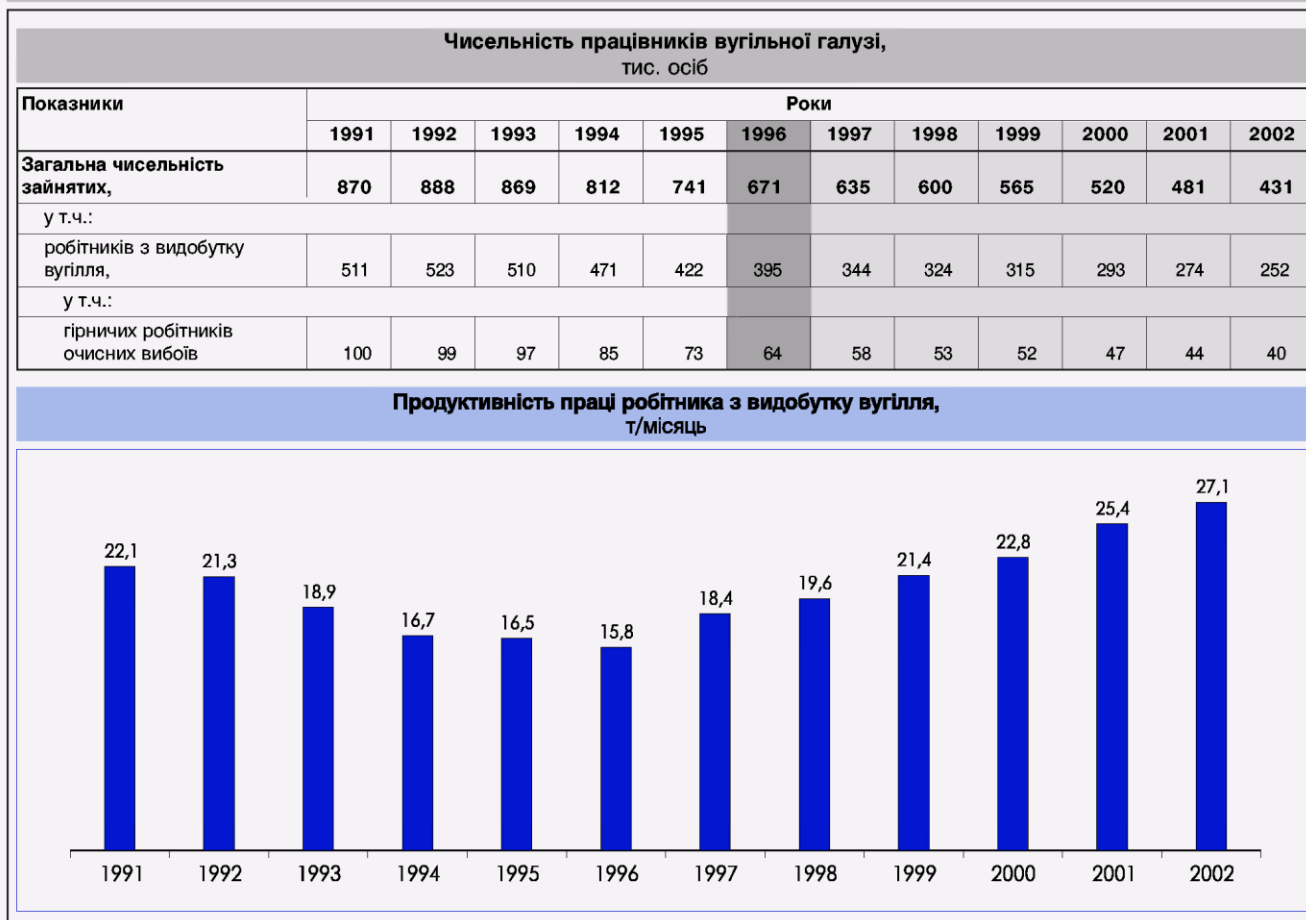
* 1 т нафтового еквіваленту дорівнює 1,5 т кам'яного вугілля або 3 т бурого вугілля.

ВУГІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ: ГОЛОВНІ ПОКАЗНИКИ

Кількість очисних вибоїв, одиниць												
Показники	Роки											
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Очисні вибої,	1322	1249	1186	1085	910	773	664	623	573	500	444	398
у т.ч.:												
комплексно-механізовані вибої	609	603	591	554	486	428	371	334	305	286	267	245
Навантаження на вибій, т/добу												
Показники	Роки											
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Навантаження на очисний вибій	271	281	258	229	242	244	289	312	353	381	448	485
Навантаження на комплексно-механізований вибій	418	433	399	344	355	357	421	463	547	613	687	728
Використання виробничих потужностей												
Показники	Роки											
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Виробничі потужності, млн. т	192,8	183,4	160,8	153,2	143,3	129,0	121,0	115,4	115,4	111,2	109,6	104,1
Видобуток вугілля, млн. т	135,6	133,6	115,7	94,4	83,6	74,8	75,9	76,2	81,0	80,3	83,4	81,9
Використання потужностей, %	70,3	72,8	72,0	61,6	58,3	58,0	62,7	66,0	70,2	72,2	76,1	78,7
Якісні характеристики вугільного виробництва, %												
Показники	Роки											
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Зольність видобутого вугілля	29,8	30,6	31,3	32,3	32,2	33,8	36,4	36,1	36,5	36,5	37,2	37,8
Зольність відвантаженого вугілля	18,3	19,3	20,4	22,6	22,7	23,7	24,1	24,4	25,0	24,3	22,9	22,7
Капітальні вкладення у вугільну галузь, млн. грн.												
Показники	Роки											
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Капітальні вкладення,	3554	4436	2135	1575	1095	1066	1159	1077	1326	1460	1682	1457
у т.ч.:												
бюджетні кошти	870	508	579	416	217	115	275	335	415	473	634	613
Кредиторська та дебіторська заборгованість вугільної галузі, млн. грн.												
Показники	Роки											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*		
Дебіторська заборгованість	31	357	1540	2464	3224	4002	4542	4676	4552	4436		
Кредиторська заборгованість	93	572	3012	5196	6706	9108	9228	11402	10403	10472		
Перевищення кредиторської над дебіторською заборгованістю	-62	-215	-1472	-2732	-3482	-5106	-4686	-6726	-5851	-6036		
* За січень-червень 2003р.												
Обсяги імпорту та експорту вугільної продукції, млн. т												
Показники	Роки											
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Імпорт	12,7	11,9	8,7	7,5	16,0	11,0	9,0	8,2	4,7	6,0	6,4	5,2
Експорт	13,8	7,9	4,1	4,6	2,4	2,1	2,2	1,7	1,9	1,4	1,9	1,7
Перевищення імпорту над експортом	-0,9	4,0	4,6	2,9	13,6	8,9	6,8	6,5	2,8	4,6	4,5	3,5

Додаток Б (продовження)

ВУГІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ: ГОЛОВНІ ПОКАЗНИКИ (продовження)

Падіння рівня запасів вугілля

Тип запасів	Абсолютний показник, млн. т							Відносний показник, % до попереднього року					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-1996	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001
Балансові	10161	9889	9621	9519	9611	10157	9484	-2,7	-2,7	-1,1	1,0	5,7	-6,6
Промислові	7609	7400	7106	7092	7181	7247	7069	-2,6	-4,0	-0,2	1,3	0,9	-2,5
Підготовлені	343	329	328	271	259	248	237	-4,1	-0,3	-17,9	-4,4	-4,3	-4,4
Готові до виймання	114	108	97	84	77	82	71	-5,7	-10,2	-13,4	-8,3	6,5	-13,4

Основні нормативно-правові акти про функціонування вугільної промисловості (1996-2003рр.)

Вихідні дані	Вид і назва документа	Основні положення
07.02.1996р. №116	Указ Президента України "Про структурну перебудову вугільної промисловості"	Визначення: мети, завдань та основних напрямів реформування вугільної промисловості; завдань розробки державної програми закриття окремих збиткових вугільних підприємств, яка б передбачала заходи соціального захисту працівників, які вивільняються.
29.04.1996р. №478*	Постанова Кабінету Міністрів України (КМУ) "Про затвердження Положення про Фонд розвитку паливно-енергетичного комплексу"	Визначення порядку надходження та передачі до Фонду бюджетних коштів для фінансування будівництва об'єктів виробничого призначення ПЕК, придбання обладнання для нових очисних і підготовчих вибоїв, заходів для технічного переозброєння підприємств.
16.05.1996р. №521*	Постанова КМУ "Про стан справ у вугільній промисловості та хід виконання Указу Президента України від 7 лютого 1996 року №116 "Про структурну перебудову вугільної промисловості"	Визнання вугільної галузі такою, що потребує державної підтримки. Надання податкових пільг для планово-збиткових підприємств галузі. Визначення заходів для сприяння соціальному захисту працівників шахт, які закриваються, та передачі об'єктів соціальної сфери в комунальну власність.
11.07.1996р. №310/96-ВР	Закон України "Про ратифікацію Кредитної угоди між Україною і Світовим банком щодо Експериментального проекту в галузі вугільної промисловості"	Ратифікація угоди про виділення \$28,5 млн. на проект закриття трьох неперспективних шахт Донецької області, з яких \$15,8 млн. — позика Світового банку, \$1,3 млн. — його технічна допомога, а \$11,4 млн. — кошти української сторони.
28.03.1997р. №280	Постанова КМУ "Про хід структурної перебудови вугільної промисловості"	Затвердження Порядку визначення вугледобувних підприємств, яким надається державна підтримка, та Програми закриття неперспективних шахт і розрізів. Визначення, що витрати на створення нових робочих місць на підприємствах вугільної або інших галузей належать до витрат, пов'язаних із закриттям шахт.
28.06.1997р. №623*	Постанова КМУ "Про заходи соціального захисту працівників, вивільнюваних у зв'язку із закриттям (ліквідацією) неперспективних вугледобувних та вуглепереробних підприємств Міністерства вугільної промисловості"	Затвердження відповідного Положення, що визначає соціальні гарантії та порядок надання пільг і компенсацій вивільненим працівникам шахт і розрізів.
27.08.1997р. №939*	Постанова КМУ "Про затвердження Порядку ліквідації збиткових вугледобувних та вуглепереробних підприємств Міністерства вугільної промисловості"	Визначення процедури прийняття рішення про ліквідацію підприємства, безпосередньо процесу ліквідації та його основної складової — фізичної ліквідації. Затвердження додаткового переліку шахт і розрізів, що ліквідуються.
23.01.1998р. №72*	Постанова КМУ "Про внесення змін і доповнень до постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 1997р. №280"	Коригування видів державної підтримки, що надається розподілені за рівнем рентабельності групам вугледобувних підприємств.
02.03.1998р. №262	Постанова КМУ "Про затвердження плану дій на 1998 рік щодо реалізації Програми зайнятості населення та кошторису витрат державного фонду сприяння зайнятості населення на 1998 рік"	Затвердження Плану дій на 1998р. стосовно реалізації Програми зайнятості населення на 1997-2000рр., за яким до 01.07.1998р. передбачено затвердити Програму створення нових робочих місць під час закриття вугледобувних підприємств і забезпечити її виконання.
12.06.1998р. №857*	Постанова КМУ "Про удосконалення господарського механізму реалізації вугільної продукції в Україні"	Схвалення Концепції реформування ринку вугільної продукції шляхом створення економічно ефективною системи реалізації вугільної продукції. Утворення Державної акціонерної компанії "Вугілля України", якій відводиться головна роль у реалізації положень Концепції.
17.08.1998р. №1281	Постанова КМУ "Про внесення змін і доповнень до Програми закриття неперспективних вугільних шахт і розрізів та ліквідацію збиткових вугледобувних підприємств Міністерства вугільної промисловості"	Коригування термінів закриття окремих шахт, внесення доповнень до Переліку збиткових вугледобувних підприємств Міністерства вугільної промисловості, що ліквідуються.
10.12.1998р. №1939	Постанова КМУ "Про заходи щодо поліпшення стану охорони праці на підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства вугільної промисловості"	Визначення механізмів забезпечення шахтарів найнеобхіднішими засобами індивідуального та колективного захисту.
20.11.1998р. №268-XIV	Закон України "Про списання та реструктуризацію податкової заборгованості вугледобувних, вуглепереробних та шахтовугледобувних підприємств Міністерства вугільної промисловості України та гірничодобувних підприємств з підземного видобутку сировини Міністерства промислової політики України"	Списання суми податкової заборгованості зі сплати пені, штрафних та фінансових санкцій до Державного бюджету України, Пенсійного фонду України та Фонду соціального страхування, нарахованих з 01.04.1997р. по 01.10.1998р. Реструктуризація шляхом надання розстрочення на 120 місяців заборгованості зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до Державного бюджету України, Пенсійного фонду України і Фонду соціального страхування, нарахованих з 01.04.1997р. по 01.10.1998р.
06.01.1999р. №26*	Постанова КМУ "Про затвердження Порядку визначення вугледобувних підприємств, яким надається державна підтримка, та механізм її надання"	Визначення у новому Порядку механізмів розподілу вугледобувних підприємств на групи за рівнями рентабельності та надання їм державної підтримки, а також використання державної підтримки для фінансових санкцій за перевищення собівартості виробництва та збільшення граничного рівня бартерних операцій.
15.06.1999р. №648	Указ Президента України "Про прискорення передачі об'єктів соціальної інфраструктури права державної власності у комунальну власність"	Застосування механізму надання в 2000-2001рр. трансфертів бюджетам областей на капітальний ремонт та утримання об'єктів соціальної інфраструктури, що передаються у комунальну власність.
29.06.1999р. №1164*	Постанова КМУ "Про внесення змін до Порядку ліквідації збиткових вугледобувних та вуглепереробних підприємств Міністерства вугільної промисловості"	Коригування процедури прийняття рішення про ліквідацію підприємства, процесу ліквідації та його основних складових — фізичної ліквідації та охорони довкілля.

Додаток В (продовження)

Вихідні дані	Вид і назва документа	Основні положення
13.07.1999р. №910-XIV	Закон України "Про списання заборгованості за позичками, що надавалися з державного бюджету підприємствам вугільної промисловості на зворотній основі у 1994-1996 роках"	Списання заборгованості вугільних підприємств станом на 01.01.1999р. за позичками, отриманими з державного бюджету на зворотній основі в 1994-1996рр. на капітальні вкладення та придбання обладнання для оснащення нових очисних вибоїв.
06.10.1999р. №1127- XIV	Гірничий Закон України	Визначення правових та організаційних засад проведення гірничих робіт, забезпечення протиаварійного захисту гірничих підприємств. Регламентация порядку ліквідації гірничого підприємства, який передбачає, що проект ліквідації затверджується одночасно з комплексним планом соціального захисту працівників, які вивільняються, розвитком соціальної інфраструктури та визначенням джерел фінансування. Закон гарантує працівникам гірничого підприємства, що підлягає ліквідації, пільгови умови: працевлаштування (на новостворених діючих підприємствах незалежно від форми власності), професійної перепідготовки та інші соціальні гарантії, передбачені законами України.
15.12.1999р. №1573	Указ Президента України "Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади"	Утворення Міністерства палива та енергетики на базі Міністерства вугільної промисловості, Міністерства енергетики, Державного департаменту з питань енергетики, Державного департаменту нафтової, газової та нафтопереробної промисловості та Державного департаменту з питань ядерної енергетики.
12.04.2000р. №632*	Постанова КМУ "Про утворення державних департаментів у складі Міністерства палива та енергетики"	Утворення Державного департаменту вугільної промисловості як урядового органу державного управління у цій галузі.
07.05.2000р. №776	Постанова КМУ "Про визнання такими, що втратили чинність, актів Кабінету Міністрів України з питань розрахунків у паливно-енергетичному комплексі"	Втрата чинності низки урядових рішень, якими були задіяні негрошові форми розрахунків у ПЕК.
29.11.2000р. №1757	Постанова КМУ "Про заходи щодо подальшої реалізації Національної енергетичної програми України до 2010 року"	Коригування прогностичних показників потреби держави у паливно-енергетичних ресурсах та обсягів їх виробництва (у т.ч. вугілля).
18.01.2001р. №2245-III	Закон України "Про об'єкти підвищеної небезпеки"	Визначення правових, економічних, соціальних та організаційних основ діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки.
19.09.2001р. №1205	Постанова КМУ "Про затвердження Програми "Українське вугілля"	Визначення трьох етапів подальшого розвитку та реформування галузі. Затвердження першочергових заходів з організаційно-правового забезпечення реалізації Програми, а також переліків підприємств, що будуються, підлягають реконструкції та ліквідуватимуться у 2001-2008рр. Визначення джерел та обсягів фінансування галузі, прогноз її основних техніко-економічних показників.
27.12.2001р. №1733	Постанова КМУ "Про затвердження Порядку визначення та надання державної підтримки вугледобувним підприємствам"	Новий розподіл вугледобувних підприємств на групи за рівнем рентабельності, визначення видів та умов надання державної підтримки підприємствам другої групи.
16.01.2002р. №26	Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо поліпшення умов праці та вдосконалення державного нагляду за її охороною на підприємствах вугільної промисловості"	Визначення пріоритетних завдань у сфері охорони праці (державне фінансування заходів з охорони праці, розроблення комплексної програми дегазації вугільних пластів, розширення міжнародного співробітництва тощо).
28.02.2002р. №223	Постанова КМУ "Про затвердження Порядку фінансування вугледобувних підприємств, які повинні бути підготовлені до ліквідації"	Визначення механізму та видів фінансування вугледобувних підприємств третьої групи за рахунок коштів державного бюджету для реструктуризації вугільної промисловості.
07.03.2002р. №3076-III	Закон України "Про затвердження Державної програми зайнятості населення на 2001-2004рр."	Визначення в Програмі одним із напрямів діяльності — пом'якшення соціальних наслідків закриття шахт. Створення робочих місць у регіонах, де закриваються шахти (Донецька й Луганська області), залежатиме від фінансування: можливе відкриття 4 нових шахт і введення 10 тис. робочих місць. Розмежування функцій органів виконавчої влади в питаннях: прогнозування потреб; визначення регіонів і галузей для створення нових робочих місць; перенавчання та працевлаштування; підтримки підприємства.
30.03.2002р. №438	Постанова КМУ "Про затвердження заходів з організаційного забезпечення виконання Програми "Українське вугілля" на 2002 рік"	Затвердження заходів з організаційного забезпечення виконання Програми "Українське вугілля" на 2002р., доповнення переліку шахт і розрізів, які передаються на закриття у 2002р., а також втрата чинності Програми розвитку вугільної промисловості та соціальної сфери шахтарських регіонів до 2005р.
06.07.2002р. №938	Постанова КМУ "Про заходи щодо поліпшення роботи підприємств вугільної та торфодобувної галузей"	Визначення терміну "реструктуризація" вугільної промисловості. Затвердження нової редакції Порядку ліквідації збиткових вугледобувних та вуглепереробних підприємств.
06.07.2002р. №939	Постанова КМУ "Про затвердження Програми підвищення безпеки праці на вугільних шахтах"	Визначення комплексу заходів із зниження рівня аварійності, травматизму та професійних захворювань на вугільних шахтах, а також обсягів їх фінансування.
18.09.2002р. №834	Указ Президента України "Про Державний комітет України з нагляду за охороною праці"	Утворення Державного комітету України з нагляду за охороною праці як центрального органу виконавчої влади.

Додаток В (продовження)

Вихідні дані	Вид і назва документа	Основні положення
25.12.2002р. №1954	Постанова КМУ "Про заходи щодо створення нових робочих місць для працівників, які вивільняються з вугледобувних та вуглепереробних підприємств, що ліквідуються згідно з рішеннями Кабінету Міністрів України"	Затвердження Порядку створення нових робочих місць, в якому визначені відповідні дії Міністерства палива та енергетики разом з обласними державними адміністраціями вугільних регіонів.
16.01.2003р. №28	Постанова КМУ "Про ліквідацію Державного департаменту вугільної промисловості"	Ліквідація Державного департаменту вугільної промисловості та встановлення правонаступником Міністерства палива та енергетики.
03.03.2003р. №185	Указ Президента України "Про заходи щодо роздержавлення відкритого акціонерного товариства Державна холдингова компанія "Павлоградвугілля"	Визначення механізму роздержавлення ДХК "Павлоградвугілля" до кінця 2003р.: завершення корпоратизації, передача 100% акцій дочірніх підприємств до статутного фонду компанії, пільговий продаж акцій, конкурсний продаж решти акцій компанії єдиним пакетом.
06.03.2003р. №597-IV	Закон України "Про внесення змін до деяких законів України (щодо банкрутства гірничих підприємств)"	Припинення розпочатих та введення мораторію на відкриття нових справ про банкрутство гірничих підприємств до 01.01.2004р.
26.04.2003р. №606	Постанова КМУ "Про затвердження Порядку спрямування та використання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на створення нових робочих місць працівникам вугільної промисловості, які вивільняються у зв'язку із закриттям шахт"	Спрямування коштів на вирішення однієї з основних соціальних проблем закриття неперспективних шахт і розрізів — створення нових робочих місць — безпосередньо на рахунки обласних державних адміністрацій вугільних регіонів.
06.08.2003р. №1217	Постанова КМУ "Про затвердження заходів з організаційного забезпечення виконання Програми "Українське вугілля" на 2003 рік"	Затвердження заходів з організаційного забезпечення виконання Програми "Українське вугілля", відповідно до яких у 2003р. передбачається видобути 80 млн. т вугілля, в т.ч. 45 млн. т для потреб енергетики. Затвердження заходів з реформування форм власності вугільних підприємств з метою підвищення ефективності системи управління, виконання яких буде провадитися поетапно протягом 2003-2004рр.

* Нормативно-правові акти, що втратили чинність. Втрата чинності для більшості постанов Кабінету Міністрів України пов'язана з періодичним виходом у новій редакції документів, які затверджувала зазначена постанова.